

Dikhlăripnasqo rodipen kotar-o
civîlo dostipen vaś-o keripen
and-o strategikano themutno
trujalipen pal-o barbaripen,
i inklòsia thaj i participàcia
e Rromane Selăqo and-i Espània

KHETANIPEN E ORGANIZACIENQO "ROMA CIVIL MONITOR 2021-2025" AND-I ESPÀNIA

ORGANIZÀCIA "KHETANE" KOTAR-E RROMANE ASOCIÀCIE AND-O ESPANIKANO THEM (PK)

THEMUTNI ASOCIÀCIA "PRESENCIA GITANA" (ANPG)

RROMANE ASOCIACIENQI FEDERÀCIA KOTAR-I KATALÙNIA (FAGIC)

**Dikhlăripnasqo rodipen kotar-o civîlo
dostipen vaş-o keripen and-o strategikano
themutno trujalipen pal-o barbaripen,
i inklòsia thaj i participàcia e Rromane
Selăqo and-i Espània**

Organizàcia savi koordinasarel o projèkto and-i Espània:
**ORGANIZÀCIA "KHETANE" KOTAR-E RROMANE ASOCIÀCIE
AND-O ESPANIKANO THEM (PK)**

Plaza Luca de Tena, 2, local – 28045 Madrid (España)

Telèfoni:
00 34 915 047 496

Web:
<https://plataformakhetane.org/>

Elektrikaqi adrèsa:
info@plataformakhetane.org

LEGÀLO MOTHOVIPEN

Akava si o angluno rodipen kotar-o projèkto "Roma Civil Monitor 2021-2025" and-i Espània thaj o rinçhibäripen po rromanes kotar-o oficiàlo lil savo šaj te arakhen les po anglikanes and-o internèt: [Rodipen RCM 2022 Espània po anglikanes](#)

Buteder informàcia vaš-o projèkto šaj te arakhen la po internèt:
<https://plataformakhetane.org/index.php/project/rcm-2021-2025/>

Madrid (Espània): Plataforma Khetane, 2022

© **Somkhetanipen e rromane organizacienqo "Roma Civil Monitor 2021-2025" and-i Espània, 2022**
Mukhas te keren kòpie te phenen savaxt i xaing.

O rodipen kerdās les o jekhipen kaj sas "Roma Civil Monitor 2021-2025" and-i Espània, 2022, i Organizàcia "Khetane" kotar-e rromane asociàcie and-o espanikano them (PK) thaj vi i Themutni Asociàcia "Presencia Gitana" (ANPG) thaj i Rromane Asociacienqi Federàcia kotar-i Katalùnia (FAGiC).

O rodipen kerdās pes and-o trujalipen e iniciativaqo "Angluni Àkcia – Rromano Cività Dikhlāripin – Zorāripin pe šajnipen thaj i participàcia kotar-o rromano vi pro-rromano cività dostipen and-o rodipen thaj dikhlāripin pe politìke", kaj kerdās jekh grùpa kaj kerdarelas o Institutò e Demokraciaqo kotar-i Maškarutni Evropuni Università (DI/CEU), kaj vi si i Evropuni Draxhin e Rromane Organizacienqi kotar-i Bāza (Red Ergo), i Fondàcia "Secretariado Gitano" (FSG) thaj o Evropuno Than pal-e Xakaja e Rromane Selāqe (ERRC). I butī pokindās la Generāli Direkciōni pal-o Krisipen thaj Konsumatōre (DG Just) kotar-i Evropuni Komisia and-o trujalipen e sevimàta žilekhavipnasqe JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095.

O rodipen sikavel e konklōsie kotar-e manuša save kerde les thaj na musaj te sikavel so pačal o somkhetanipen vaj i Evropuni Komisia, save naj len responsabilitèta vaś so te kerel pes e informaciāca kaj si lesθe.

ANDER

CIKNÄRDE LAVENQI LÏSTA	6
EKSEKUTÏVO XARNÄRIPEN	7
ANGLIVAK	9
1 PARTICIPÄCIA	10
1.1 Participäcia e rromenqi and-i preparäcia kotar-i NRSF	10
1.2 Rromani participäcia and-o buxläripen, dikhläripen thaj evaluäcia pe i NRSF	11
1.3 Sar keren pen e politikane undärimäta paše o civìlo dostipen thaj e organizäcie save len participäcia	12
1.4 Biumpulavdipen e rromenqo pe lokälo nivèli	12
1.5 Samavipen e šajnimatenqo kotar-o rromano civìlo dostipen	12
2 ŠAJPEN	14
2.1 Čingar kòntra o antirromismo thaj i diskriminäcia	14
2.2 Sikläripen	14
2.3 Butipen	15
2.4 Sastipen	16
2.5 Kheripen, bazikane sevimäta thaj naturälotrujalipnasqo krisipen	17
2.6 Sociälo brakhipen	18
2.7 Sociälne sevimäta	18
2.8 Brakhipen e čhavorripnasqo	19
2.9 Samavipen pe äрте, kultüra thaj història e rromenqi	19
3 UŽARDO LAČHÄRIPEN	20
3.1 Khetanipen e themutne vi evroputne politikenča kaj si paše	20
3.2 Godornipen e koordinaciaqo thaj e dikhläripnasqo kotar-i NRSF	20
3.3 Lačhipen e planosqo	21
3.4 Financiäcia	21
3.5 Dikhläripen thaj evaluäcia	21
3.6 Evaluäcia e užarde lače butäqi thaj e inkeripnasqi	22
4 SAR THOVEL PES AND-O EVROPUNO ESTRATEGIKANO TRUJALIPEN	23
4.1 Te sikavel i diversitëta e rromenše	23
4.2 Hamipen maškar generäle thaj xarnikane dikhimäta	23
4.3 Sar te keras e labnenča thaj thovde e Undäripen e Sombešipnasqo	24
UNDÄRIMÄTA	25
LIPARIMÄTA	28
KIDERIPEN: SOMTHANENQI VI PROBLEMENQI LÏSTA	30

CIKNÄRDE LAVENQI LÌSTA

AGE	Generàli Administràcia e Themesqi
ANPG	<i>Asociación Nacional Presencia Gitana</i> (Themutni Asociàcia "Presencia Gitana")
BOE	Oficiàlo Lil e Themesqo
CCAA	Biumpulavde Regiòne
CE	Evropuni Komìsia
CEDRE	Sombešipen te Mudaras e Ratesqi vaj Etnikane Diskriminaciaqi
CEPG	Themutno Bešipen e Rromane Seläqo
COE	Evropaqo Sombešipen
ECRI	Evropuni Komìsia kòntra o Racismo thaj i Diskriminàcia
EURSF	Estrategikano Trujalipen kotar-i EU pal-o Barabaripen, i Inklòsia thaj Participàcia e Rromenqi 2020-2030
FAGIC	<i>Federación de Asociaciones Gitanas de Cataluña</i> (Rromane Asociacienqi Federàcia kotar-i Katalùnia)
FRA	Agència pal-e Fundamentàle Xakaja kotar-i Evropuni Ònia
FSG	<i>Fundación Secretariado Gitano</i> (Fundàcia "Secretariado Gitano")
MDSA	Ministèrio pal-e Sociàle Sevimàta thaj Agènda 2030
MSCBS	Ministèrio pal-o Sastāripen, Konsùmo thaj Sociàlo Mištīpen
MSSSI	Ministèrio pal-o Sastāripen, Sociàle Sevimàta thaj Barabaripen
NRCP	Themutno Kontaktosqo Rromano Pùnto
NRIS	Themutni Estratègia pal-i Sociàli Inklòsia e Rromenqi and-i Espània 2012-2020
NRSF	Themutni Estratègia pal-o Barabaripen, i Inklòsia thaj i Participàcia e Rromenqi 2021-2030
OSC	Organizàcie kotar-o Cìvilo Dostipen
PK	<i>Plataforma Khetane</i> (Organizàcia Khetane)
RCM	<i>Roma Civil Monitor</i> (Rromano Cìvilo Dikhlāripen)
SCG	Rromano thaj Pro-Rromano Cìvilo Dostipen
UE	Evropuni Ònia

ÈKSEKUTÌVO XARNÀRIPEN

I angluni zor kotar i "Themutni Estratègia pal-o Barabaripen, Inklòsia thaj Participàcia e Rromane Seläqi 2021-2030" (NRSF) and-i Espània si i inklòsia e ćingarasqi mamuj o antirromismo sar jekh transversàlo jaćho, so federàrel i "Themutni Estratègia pal-i Inklòsia e Rromane Seläqi 2012-2020" (NRIS). Àmi, dikhas so naj jekh ćaćo godornipen pal-o "Estrategikano Trujalipen kotar-i UE pal-o Barabaripen, i Inklòsia thaj i Participàcia e Rromane Seläqi 2020-2030" (EURSF) vaś e sikavne kaj aven save den informàcia te ćitras publikane politike save te keren laćhi butĩ, vi te den informàcia thaj o dikhlàripen pe so te uzaras and-o projèkto. O angluno Operatìvo Plan lekhavdàs pes zabades, thaj ka ćaćàren les na angla novèmber 2022. Ka ovel jekh berś palal o ćaćàripen kotar-i NRSF, thaj 23 ćhona palal so te śirdàs te kerel butĩ.

Participàcia

I rromani participàcia and-o lekhavipen e NRSF-qo and-i Espània sas sadaj jekh formalitèta, thaj naśti te phenas so te ovel vazdini ni ćaćutni. Na dine but vaxt pal-i butĩ, vi nas mètode save te zamaven jekh ćaći participàcia. Vi na kerde dostikane divanosqe thana te lokhàren so sa e khetanimàta te len kotor laćhes.

I NRSF del estruktùra pal-i rromani participàcia andar-o Themutno Sombeśipen e Rromane Seläqo (CEPG). Si te dikhas so akava undàrno than kotar o Espanikano Rajpen nivaxt lilàs dostikane love te zamavel lesqe bută, odolesqe lesqo śajnipen te del proposàle si cikno. Vi, e biś organizàcie save len kotor and-o CEPG naj len zor te representasaren e Organizàcie kotar-o Civìlno Dostipen (OSC) sar grùpa, sosqe von nas alosarde kotar-e OSC alosarde len o Rajpen¹ sar somdasne. Akava sikavel jekh estrukturaqi bazor thaj del so jekh vastno kotor e rromane civìle dostipnasqo vi pro-rromane (SCG) thaj but kotar-e OSC na te pinzaren i NRSF ni laqe anglune objètive.

Śajpen

I NRSF del pe anglune bută kaj si angla e rromenće and-i Espània àmi del na savòrta thaj na del xarnikanes.

E vastneder klidă (Jaćho pal-i Sociàli Inklòsia) lile jekh transversàlo dikhipen, thaj lilàs o dikhipen pe objètive save si and-i relàcia e Jaćheća pal-o Barbaripen. Àmi, naj les dostikane laće sikavne and-e vastne trujalimàta sar si o siklàripen thaj o butĩpen. Vi naj les politite kaj te den xarnikanes pe siklàripen thaj kheripen, thaj e misitèrie na den godĩ te buxlàren lenqe bută and-e trujalimàta kaj den influència.

Si te vazdaràs duj vastne pùnte. O jèkhto si so i NRSF del pe situàcia e rromane inmigràntěnqi, jekh estrukturàlo suro kaj zal maj dur vaxt po vaxt. O dujto pùnto si so and-i NRSF na mothovel pes śukar so kerel and-i ćingar mamuj o antirromismo thaj sa akava śaj te del so te pharàrel pes akaja ćingar thaj na te den pen e musajle paruvimàta kaj te sikaven pen kotar-o EURSF. Vaś-e Participaciaqo Jaćho, sadaj sikavel pes and-i teorìa, àmi na sikavel pes o śajpen te lel akava dikhipen sar vastno elemento pal-i sociàli inklòsia.

¹ Real Dekrètò 891/2005, 22to źujaj, kaj kerel pes thaj regulizarel pes o Themutno Sombeśipen e Rromane Seläqo. Dikhen o: [linko](#)

Uzardo baxtagor

Śaj te dikhel pes i relàcia, sar mìnimum and-i estruktùra, maśkar e evropune politike thaj o EURSF. Akava naj o suro kotar-e themutne politike.; vaś-e themutne politike, dikhlām, andar jekh dikhlāripen kotar-i NRSF thaj vi kotar verver intervurā ekspertonça, so naj koordinàcia maśkar e verver nivèlě kotar-i publikani administràcia. I kooordinàcia maśkar kaj zan karing e rroma and-i Espània mukhlās pes pe balval.

Vaś-o godāver dikhlāripen, e verver ekspèrte phende sajekh sar i rromani ekspèrta vaś-o zuvlikano transversàlo dikhipen: "Si te mangas zorales e ministerionθar te keren sadajekhutne informaciaqe rodimàta save te sikaven e lačhimàta save zan e rromenθe k-o nivèli themutno, regionàlo thaj lokàlo, thaj save khetanimàta vaj organizàcie len akale love".

Thovipen e Evropune Estrategikane Trujalipnaça

Vaś-o labāripen e labnenqo kaj aven andar-e undārimàta kotar-o Sombeśipen e Evropune Uniaqo kotar-o 12to tirdaraj 2021², śaj te dikhas so, madikh so i NRSF zumavel te inkerel i kontekstuàli xaing kotar-o EURSF, laqe godā thaj molimàta nas miśto tradine te keren butā and-e xarnikane àkcie; misalāqe, i NRSF mothovel but faktòrě śaj te den pe zenutno zamavipen e rromenqo. Vi mothovel vareso pe khakobor rroma save si jekh cikni grùpa, àmi na del jekh xarnikano dikhlāripen pe aver grùpe save pačas so vi musaj te aven andre. Varesave misalā si e rroma LGTB, e rromane bicornes, thaj rromane inmigrante, save na dikhlārdās len śukar i NRSF, madikh so vakerdās pe lenθe o EURSF.

² Undāripen e Sombeśipnasqo, 12to tirdaraj 2021, vaś-o barabaripen, i inklòsia thaj i participàcia e romenqi: [linko](#)

ANGLIVAK

Themutno Estrategikano Trujalipen pal-i Rromani Sel

Palal o dikhläripen kotar-i NRIS, savo agordäs and-o berś 2020, i NRSF sas ćacardi kotar-o Espanikano Rajpen o 2to novembre 2021. Kana sikavde i estratėgia, vi sikavdäs pes so i strategia inkerelas duj operative pläne pe panž berśa sako plāno, madikh so kana lekHAVdām akava rodipen, ni jekh plāno sas ćacārdo.

Vaś akava rodipen

Akava rodipen dikhlärel o lil ćacārdo kotar-o Espanikano Rajpen, tal lel estruktūra paśe śtar vastne jaće: paticipàcia, vastnipen, użardo baxtagor thaj thovipen kotar-i NRSF e EURSF-ća. Lindoj bāza pe akala dikhlārimāta, den pen 12 undārimāta pal-e verver interesime riga.

E metodolōgie save labārde pen barārde len pe śtar verver vaxta:

- Dikhlārimata e lilengo kaj vi si andre: NRSF; EURSF; NRIS; "Undārimāta kotar-o Sombesīpen e UE-qo 12to tirdaraj 2021 vaś-o barabaripen, ilklōsia thaj paticipàcia e Rromane Selāqi"; "Rodipen vaś-o xaćaripen e diskriminaciaqo kotar-o racikano vaj etnikano dikhipen" (CEDRE, 2020); i nevi Thami e Edukaciaqi (LOMLOE); "Komparādo rodipen vaś-i situācia e rromenqi and-i Espānia vaś-o butīpen thaj o ćoripen 2018" (FSG, 2019); "Dujto ginavipen vaś Ćiknimāta thaj Diskriminācia kotar-i Evropuni Ūnia" (FRA, 2017); "Rodipen vaś-i Racistikani Diskriminācia paśe o Kheripen thaj e Biformāle Lodimāta" (Ministērio pal-o Barabaripen, 2022).
- Individuāle thaj/vaj grupāle maśkarvakerimāta ke interesime riga:
 - o Deś maśkarvakerimāta pe līnea (trin lenθar na kamle te keren len vaj na ambolde amare maśkarvakerimāta) e manuśenća save keren vastne butā pe trin nivēlē kotar-i publikani administrācia (Themutno Than kotar-o Rromano Kontāktō (NRCP), godorne ministērie and-e vastne politīke, regionāle rajmāta thaj komūne).
 - o Jekh maśkarutni grūpa pe līnea śov OSC-ća.
 - o Śtar maśkarvakerimāta pe līnea e ekspertonća (siklāripen, sastipen, kheripen thaj o zuvlēnqo dikhipen maśkarsekcionālo).
- Te keras andar-i paticipàcia e anglune butēnqe līnie kaj aven kotar-o somogi maśkar e organizācie e khetanipnasqe RCN andar kurkutne kidimāta pe līnea.
- Te dikhlāras o angluno rodipnasqo lil maśkar e 20 organizācie kaj den pe CEPG thaj e 27 organizācie kaj den pe PK.

Akava rodipnasqo lil kerde pes kotar-o khetanipen RCM 2021-2025 Espaniaθar, kaj and-o śero sas i Organizācia "Khetane" kotar-e rromane asociācie and-o espanikano them (PK) thaj vi i Themutni Asociācia "Presencia Gitana" (ANPG) thaj i Rromane Asociacienqi Federācia kotar-i Katalūnia (FAGiC). E manuśa save lile kotor sas o Iñaki Vázquez Arencón (PK); o Fabián Daniel Sánchez García (ANPG); o Francisco Vargas Porras thaj i Annabel Carballo Mesa (FAGiC); thaj vi o Pedro Aguilera Cortés, savo kamlās te del vast.

Palikeras i paticipàcia thaj kolaborācia sa e manuśenqe, organizacienqe thaj institucienqe save vakerde amenća te keras akava rodipen.

1. PARTICIPÀCIA

1.1. Participàcia e rromenqi and-i preparàcia kotar-i NRSF

I rromani participàcia and-o lekHAVipen e NRSF-qo and-i Espània sas sadaj jekh formalitèta, thaj našti te phenas so te ovel vazdini ni ćacutni. Na dine but vaxt pal-i butĩ, vi nas mètode save te zamaven jekh ćaci participàcia. Vi na kerde dostikane divanosqe thana te lokhàren so sa e khetanimàta te len kotor laćhes.

O angluno rodipnasqo lil kotar-i NRSF kerdàs les i Generàli Direccìoni pal-i Familiaqi Diversitèta thaj Sociàle Sevimàta (DGDFSS), thaj e rajpnasqo kaj kerdàs pes andre o Ministèrio pal-e Sociàle Xakaja thaj 3030 (MDSA)³ kotar-o espanikano rajpen, kaj si o than e rajpnasqo godorno kotar-o NRCP. Sas bićhaldo o 6to septèmbera 2021, pe elektriakaqi adrèsa, sadaj k-e 20 organizàcie kaj si and-o CEPG, te vakerel pes pe lesqe and oxto butènqe meza organizime pe tème⁴. Akala vakerimàta sas pe lènea maśkar o 13to thaj o 17to septèmbera odoberše. Odolesqe, e organizàcie sas len maśkar 13 thaj 17 divesa te diklàren o lil vi te keren proposàle te laćhàren o tèksto. Sar khetanipen, e organizàcie kotar-o CEPG mothovde so, sosθar nas len but vaxt, von našti te dikhlàrde śukar sosqe musaj bari sàma thaj i NRSF si bari vi phari.

Vaś e butènqe grupe pe lènea, paśe e 20 organizàcie kotar-o CEPG, i PK vi sas lini sar avrikano somdasno kotar-o CEPG. E OSC save lenas kotor na kamenas te ćacàren i butĩ, thaj e espanikane rajmàta mangle so i estratègia te del pes maj palal k-i Evropuni Komisia (CE) thaj kadiàl e organizàcie śaj te lekHAVen maj miśto lenqe proposàle. Vi kamas te mothovas so e OSC kaj vakerde amenća sas but lośale sosθar kadiàl śaj te sikaven proposàle, sosθar von našti kana lekHAVdàs pes i NRIS. O divàno kotar-i NRSF agordàs o 19to oktòbra (40 divesa palal te las o angluno lil) palal te ćacàrel pes and-o sombeśipen kotar-o CEPG o 14to oktòbra, thaj sas ćacàrdo kotar-o Ministrongo Sombeśipen o 2to novèmbera 2021.

Te keras o angluno lil, kotar-i DGDFSS kerdàs butĩ and khetanes e konsultòraća Fresno Consulting⁵, so tradàs e verver kotora e lilenqe e verver ministerionća. Akaja butĩ si jekh zor kotar-i NRSF madikh so sas andre jekh jekh than so nas les but politikani zor, lilàs bari implikàcia kotar-e verver ministèrie, odolesqe śaj te phenas so si jekh proposàla kotar-o sasto rajpen.

Aver rigaθe, musaj te sikavas so nas participàcia and-o angluno lil, angla te bićhalas les, ni kotar-e OSC ni kotar ekspertikane vaj akademikane manuśa. Akava na mukhlàs so e OSC te xaćarenas pen but andre and-i proposàla, sosθar nas len barabar godĩ ži te lile so mothovelas o angluno lil.

Palal e maśkarvakerimàta so kerdàm k-e bare raja vi regionàle vi lokàle śaj te mothovas so nas baro divàno maśkar e vastne žene vaj organizàcie, madikh so and-o sasto sombeśipen e CEPG-qo kotar-o 14to oktòbra phenenas: "o drom karing e pućhimàta e CCAA-ća kerdàs les i Teknikani Grupa pal-o Sombutĩpen, so kidàs pes o nakhlo ćhon septèmbera". Akava suro si speciàlo sosθar si e CCAA, sar publikane zorà save keren penqe butà mestres, kon keren e vastne politike e inklosiaqe and-i Espània (siklāripen, butĩpen, sastipen, thaj kheripen). Àmi von našti te lile partićiaćia śukar and-o keripen. Vaś-e ekspèrte save vakerde amenća, mothoven so khonik pućhlàs lenqe. Kana pućhlām

³ Web-lil kotar-o MDSA: [linko](#)

⁴ E oxto butènqe grupe kerde butĩ pe akala tème: siklāripen, ćorripen, sociàli eksklòsia, participàcia thaj biumblavdipen; butĩpen, zamavipen thaj paćapen pe rromani kultūra, kheripen thaj bazikane sevimàta: antirromismo thaj bidiskriminàcia, barabaripen thaj tostipen kònta e žuvlèn; thaj sastipen.

⁵ Web-lil kotar Fresno Consulting: [linko](#)

k-o NRCP vaś sa akava, von ambolde so i participàcia e ekspertonqi sas kana kerdās pes i participaciaqi evaluàcia kotar-i NRIS, kaj vi lile participàcia e OSC, pe decèmbera 2020, àmi na and-o lekhavipen kotar-i NRSF, so kerdās pes andar januàra 3i k-o septèmbera 2021.

1.2. Rromani participàcia and-o buxlàripen, dikhlàripen thaj evaluàcia pe i NRSF

I NRSF del fòrma pe rromani participàcia kotar-o CEPG⁶. Si te dikhas so so akava undārno sombeśipen kotar-o Espaniaqo Rajpen nivaxt lile dostikane love te kerel sa lesqe butā, odolesqe naj len but śajnipen te dikhlàren śukar vaj te keren proposàla. Vi, e 20 organizàcie save beśen and-o CEPG naj len zor te keren representàcia pal-e OSC sar jekh grùpa, sosqe von nas alosarde kotar-e OSC thaj sas alosarde sar somdasne e rajpnasqe⁷. Sa akava si jekh vastni bazor and-i estruktùra thaj del so jekh vastno kotor andar-i SCG vi but OSC, na te pinzaren i NRSF ni te pinzaren laqe anglune objeťive, vi sa akava nakhlo pe NRSF, thaj si akaja bilaćhi buti jekh vastni doś so e rromane thaj pro-rromane organizàcie den.

I NRSF mangel te kerel grùpe kaj te undàren thaj te len partiàcia and-o regionàlo nivèli. Akaja proposàla, so 3i akana naj but halàrdi, śaj te ovel jekh śukar buti pal-i rromani participàcia thaj pal-o sombutipen pe but vaxt maśkar i SGC thaj e publikane administràcie. Mothoven so ka keren koordinàcia maśkar e thana so isi akana pal-i rromani participàcia (CEPG, undārne sombeśimàta vi regionàle vi lokàle). Àmi, akala na halàren pen miśto, madikh so e OSC vazdine zorales so musaj te keras buti pe akova objeťivo⁸.

Si te mothovas so sadaj arakhlām rromen save te kerenas buti and-e thana save buxlàren e ekstrategie (themutno vi regionàlo nivèli) pe jekh regioni (CCAA): i Katalùnia. I NRPC na lilās ni jekh rrom te kerel akaja buti, vi i DGDFSS na kerdās. Śaj te phenas, so musaj te keren pen butā pal-o nakhipen e rromenqo k-e butāqe grùpe thaj kadial lokhàren i rromani participàcia thaj o somzanipen pe akale butāqe thana vaś-o zamavipen kotar-i NRSF. Aver rigaće, i NRSF ka buxlàrel pe trin administraciaqe nivèlè (themutno, regionàlo vi lokàlo) thaj e rromane participaciaqa kotar-e OSC save te keren projèkte e publikane lovenća, odolesqe musaj te thoven pen barabar kritèrie kaj te sikaven sar den pe sa e gene thaj organizàcie save len kotor.

Musaj te las sàma zorales pe sar lel e love i NRCP pal-e projèkte kaj len e love kotar-o evropune finàcie, speciàles o Evropuno Sociàlo Fòndo Plus (FSE+). Kana lilām i NRSF na zanasas so sas puerde e negozàcie vaś o akòrdo te kiden pen te vakeren vaś e politike e kohesiònaqe, naj uže kritèrie vaś e objeťive e financiaqe thaj sa akava śaj te ovel jekh problema pal-e zorale thanutne rromane organizàcie kana te zumaven te len akola fònde te buxlàren lenqe projèkte, sosqe and-i Espània, 3i akana, sadaj jekh pro-rromani organinàcia 3al ko FSE+.

And-o berś 2021 kerdōl jekh butēnqi grùpa andre o CEPG vaś i tèma evropuni finansiàcia, kaj lile participàcia e OSC, te lokhàren sar te keren e aktiviteťe thaj progràme e rromenća.

⁶ O CEPG, kotar lesqe butēnqe tematikane grùpe, si jekh kotar-e śtar thana kaj ka keren pen o dikhlàripen kotar-i NRSF, sar mothovel pes pe lesqo kotor vaś-o Rajpen. I NRSF mothovel xarnikanes o kronogràma te keren pen o dikhlàripen thaj evaluàcia, kaj ka kerel pes pe duj vaxta: jekh maśkarrutni evaluàcia thaj aver agorutni evaluàcial.

⁷ Thagarno Dekrèò 891/2005, 22to źulaj, kaj kerel pes thaj khonzarel pes o Themutno Sombeśipen e Rromane Selāqo. Dikh: [linko](#)

⁸ Rodipen RCM 2020, p. 52, Undàripen 10. Dikh: [linko](#)

Akaja grùpa vazdinäs o musajpen te buxlärel pes o nakhipe ke akala fònde, sosθar but grùpe kotar-i SCG naśti te len akala fònde sosqe mangel so e organizàcie te sikaven uće šajnimàta te keren penqe butä. Akava mangipe arakhel doś kana dikhas o avdivesutno ćacipe e rromane organizenqo save keren buti Espaniaθe (save si ulavde pe verver espanikane CCAA).

Àmi, pharo si pal-e avtòrë akale rodipnasqe te dikhlären lokhe undärimàta kana na zanen ži kaj si lekhave thaj zamavde. Akava pučhipen musaj te dikhlärel pes miśto kana te sikavel pes o angluno Operativo Plan.

1.3. Sar keren pen e politikane undärimàta paśe o civilo dostipen thaj e organizàcie save len participàcia

O politikano pučhipen k-i SCG nas varëso normal and-i Espània, sadaj o Ministèrio pal-o Barabaripen⁹ pučhläs pe palutne čhona. Kana kerdäs pes o CEPG and-o berś 2005 sas jekh suro so kamelas te lel akova than, àmi sar phenen e OSC save vakerde amenča, von na lile ćacë politikane undärimàta, odolesqe šaj te phenas so akava than naj jekh laćho than kaj te den pen e vakerimàta thaj e undärimàta ni pal-i politika ni pal-i legislàcia. I NRSF del undärimàta, àmi palem, na mothovel užes vaś i buti karing o biumblavdipen kotar-i SCG te keren laqi aktiva participàcia.

Vaś i andrutni diversitëta kotar-e rroma, i NRSF vazdarel so te keren asociàcie pal-e rromane terne, vi pal-e rromane zuvlä thaj vi pal-e rromane LGBTI, àmi na sikavel sar musaj te keren pen. Pačas so akava si jekh zoräripen kotar-i NRSF thaj jekh šajpen, ži te užaras sar te den pen and-e operative plàne.

Vaś e dikhläripnasqo rodipen thaj dikhläripen kotar-i NRSF, vazdaras palem so na musaj te dikhas sadaj karing o CEPG kana kamas te las jekh laćhi participàcia e rromenqi. Šaj te phenas so naj jekh ćaci participàcia e rromenqi and-o dikhläripnasqo rodipen thaj and-i evaluàcia, sosqe o CEPG naj les but zor, sar halärdäm maj anglal. Khakobor rromane ekspërte save vakerde amenča xarnikanes i ekspërta and-o maškarsekcionàlno zuvlikano dikhipen, mothovdäs so i evaluàcia kotar-i NRSF, kana te zanel sa i informàcia, musaj te tradel la jekh biumblavdi grùpa kaj te oven ekspërte, maj but rromane ekspërte, kaj te den pen jekh uži evaluàcia thaj o musajlo ćacipe, kaj te len i bàza kotar-o zantripnasqo dikhläripen.

1.4. Biumblavdipen e rromenqo pe lokàlo nivèli

I NRSF na del pe akava trujalipen xarnikanes, thaj akaja tèma del pes and-o Estrategikano Than kotar-i UE pal-o Barabaripen, Inklòsia thaj Participàcia e Rromane Seläqi 2020-2030 (EURSF). Akaja àkcia si te del o ćacäripen thaj i àkcia te del pes jekh sociàlo vi politiko paruvipen. Akava biumblavdipen si te dikhel pes sar jekh drom vakeripnasqo, inklusivo vi participaciaqo, kaj e rroma, e lokàle rajmàta vi e organizàcie te len kotor. Čacës si jekh vastni bizor kaj šaj te arakhas and-i NRSF.

1.5. Zamavipen e šajnimatenqo kotar-o rromano civilo dostipen

O zamavipen e šajnimatenqo kotar-o SCG mothovel pes and-o lil kotar-i NRSF, àmi na mothovel e musajle e xarnikane butä.

Miśto zanas so o zamavipen e šajnimatenqo si jekh trujalipen kaj but šukar keren e OSC save vakerde amenča, so sikavel jekh purani manglin kaj del pes and-e palutne berśa. Sa

⁹ Publikano Pučhipen angla te kerel pes jekh normativo projèkto kaj si jekh Orgànika Thami k`ntra o Racismo, i Ratesqi Diskriminàcia thaj aver Bitoleràncie. Dikh: [linko](#)

akava mandavel so o biumbldvdipen si te zal paše jekh šukar distribùcia e lovenqi¹⁰. Zi akana naj xarnikani financiàcia te lačhàrel e šajnimàta e rromane organizacienqe, vi i NRSF na mothovel so te ovel jekh butĩ kaj te vazderel pes and-e berša kaj aven. Kadial, o pharipen te len šajnimata pal-o keripen, pal-i komunikàcia, pal-o khonzaripen vi pal-o zamavipen, maškar avera, na mukhel so e rromane organizàcie te len neve projèkte thaj e love kaj von musaj te zamaven pen vi te inkeren pen. E rromane organizàcie and-i Espània si dur jekhe e averenθe thaj naj len but eksperìencia thaj šajnipen pal-o sombutĩpen maškar lenθe; e buteder isi len teknikane grùpa but cikne, kaj keren prabut burokràtikani butĩ, thaj naj len but šajnipen te buxlàren pen pe neve mètode.

O šerutnipen akale organizacienqo, madikh so verver maškar lenθe, naj dostikano sosqe naj len šajnipen te zamaven jekh šukar vakeripen e publikane administraciença te thoven projèkte kaj te keren butĩ pal-e verver čhanda e diskriminacienqe thaj antirromismo. Akala droma te zamaven e šajnimàta te ovel o maškar pal-i participàcia e rromenqi pe sa i NRSF.

¹⁰ Rodipen RCM kotar 2017. Dikhen o citran, o štar-rig thaj o lil kaj halàrel kotar-o lil 24 and-o šeraj vaš-o Rajpen. Dikh: [linko](#)

2. ŠAJPEN

2.1. Ćingar kòntro o antirromismo thaj i diskriminàcia

E maj akanutne informàcie kotar-i Agència e Fundamentàle Xakajenqi kotar-i Evropuni Ùnia (FRA)¹¹ thaj o Rodipen e Xačaripnasqo pe Etnikani vaj Ratesqi Diskriminàcia (CEDRE) sikaven so e rroma si i Espaniaqi sel maj diskrimime sa thane. Misalàqe, o 72% e espanikane rromenθar mothovel so si diskrimime pe varesave trujalimàta e živipnasqe (butipen, sastipen, kheripen, thaj kola...)¹². I doš si o institucionàlo antirromismo thaj i ekstruktùra kaj avel kotar šeliberša maj anlglal, odolesqe e rroma na pačan and-e institùcie, thaj sikavel pes misalàqe kana e rroma na pukaven o antirromismo so del pes pe lenθe.

O antirromismo¹³ sikavel pes pe verver trujalimàta kotar-o sociàlo, politikano, ekomunikano thaj kulturaqo živipen, thaj butvar si paše aver diskriminàcie, thaj den pen maškarsekcionàle thaj butdiskriminàcie sar e diskriminàcie so den pen pe LGTB, pe rromnà, pe bizorne vi pe rroma kaj aven kotar aver thema.

And-i NRSF vazdarel pes maj but sar i strategia kaj nakhli angla i ċingar kòntro o antirromismo thaj i diskriminàcia. Dikhel pes sar jekh strategikano drom duje xarnikane objetivonça, vi sar jekh transversàlo jačo so nakhel pe aver trujalimàta (butipen, sastipen, siklāripen) pe sa i NRSF.

E duj xarnikane objetive si vastne thaj si paše khakobor problème kaj aven kotar-o antirromismo. Jekhe rigaθe, si o musajpen te angla ačhavel vi te ciknārel o antirromismo thaj sa lesqe čhanda, vi i maškarsekcionàli thaj but diskriminàciaqi diskriminàcia, e xolināqe doša kòntro e rromenθe thaj e xolināqo divàno. Aver rigaθe, mothovel so e rroma save den pe lenθe antirromismo šaj te astaren lenqe xakaja, vi te den lenqe dumo e eksperte. Na den pen xarnikane butā pal-e xarnikane objetive kotar-i NRSF; sadaj generàlne àkcie so musaj te vazdaren pen kotar verver rajmàta, vi i legislàcia pal-i na diskriminàcia. O NRCP sikavel so and-e operativne plàne ka aven xarnikane àkcie, vi ka aven love te šaj te keren pen.

Àmi, khakobor proposàle kaj dine e OSC, maj but andar-o CEPG, nas thovde and-i NRSF. Maškar lenθe, proposàle te kerel pes jekh "Sikavno kotar-o Antirromismo" kaj šaj te dikhlāras o antirromismo thaj i diskriminàcia, vi kaj šaj te thovas xarnikane sikavne te ciknāras o antirromismo and-e sociàle drakhinā vi and-e mèdie.

I NRSF na lel mètode te kerel (bianavenqe) informàcie ulavde kotar-i ètnia, odolesqe našti te keras šukar dikhlāripen pe antirromismo. Àmi, sar mothovel i NSSF, o Ministèrio pal-o Barabaripen putardās jekh divàno vaš o lačhipen te thovel savaxt akala informàcie and-e ginavimàta thaj rodimàta kaj keren pen pe themutno nivèli.

2.2. Siklāripen

O siklāripen si o trujalipen so maj dur zelās and-e objetive kaj thove pen and-i NRIS, madikh so vāže akala objetive na lilām len. E 98% čhavorreθar vi e čhavorrēnθar žan k-i angluni skòla. Àmi, e čhavorre save mukhen i skòla baröl, thaj akana si o 70% kaj mukhen i skòla, thaj e čhavorre save žan k-e marginaciaqe skòla si o 28%¹⁴. Sa akava

¹¹ *Roma and Travellers in six countries* (FRA, 2020). Dikh: [linko](#)

¹² Xačaripen e diskriminaciaqo e ratesθar vaj e etniaθar kotar-e žene diskriminime 2020. Dikh: [linko](#)

¹³ Undāripen e generàle politikaqo 13, vaš-i ċingar kòntro o antirromismo thaj e diskriminàcie kòntro e rromen (ECRI, 2011). Dikh: [linko](#)

¹⁴ Dujto ginavipen e Evropune Uniaqo vaš ciknimàta thaj i diskriminàcia (FRA, 2017). Dikh: [linko](#)

duràrel i situàcia e rromane siklövnenqi palal i situàcie e gazikane siklövnenqi. Vi, isi zuvlënqo duripen sosqe isi maj čhavorrà so na agorden i jekhikani thaj dujtikani edukàcia. Vi, isi digitàlno duripen angla e raklenqe, kaj avel sosqe e čhavorre naj len infraestrutùra, ekipamènto thaj formàcia, thaj sa akava pharàrel o nakhpen e čhavorrenqo k-o šukar siklāripen. Sa akava del bilačhes pal-o siklāripnasqo baxtagor e čhavorrenqo.

Maškar e maj vastne objektivonθar, vazdaras akala: so maj čhavorre vi čhavorrà zi k-e trin berša te zan k-o čhavorrikano siklāripen; te ciknārel pes o nùmero e čhavorrenqo save te mukhen i skòla; te ciknārel pes i marginaciaqo siklāripen; so sa e rroma te zanen vi te drabaren vi te lekhaven; te ciknārel pes o antirromismo pe verver nivèlë e edukaciaqe. Akala tème si mothovde and-i NRSF thaj si šukar lekhavde, vastne objektivonça thaj xarnikane sikavnença. Àmi, i NRSF na lilās xarnikane àkcie te lel akala objeëve, sadaj del čorre akcienqe undārimàta kotar-i Themutni Generàli Administràcia (AGE), e regionàle administràcie thaj e lokàle rajmàta, thaj na thovel e musajle love te keren pen. Musaj te sikavel pes e butā maj xarnikane and-e operative plāne.

And-i NRSF, o Ministèrio pal-o Siklāripen thaj i Profesionàli Formàcia (MEFP) thovel jekh dikhpnasqo paruvipen; verver sar i angluni estratègia, i AGE na ka kerel xarnikane progrāme kaj sadaj te keren butī e rromenqe vaj aver grupenqe. Sadaj i inklòsia e rromane historiaqi vi e rromane kulturaqi and-e edukaciaqe plāne sa Espaniaqe ka lel xarnikani sàma; aver àkcie ka aven kotar progrāme karing sa e manušen save te oven pe čorri situàcia, thaj maškar lenqe si but rroma. O MEFP sikavdās so zumaven te mudaren i marginàcia. I NRSF sikavel laqi relàcia e LOMLOE-ça.

O MEFP na pučhel i ètnia e manušenqi kana te kerel ginavimàta vaš o siklāripen, na sadaj kotar-e rromane siklövne, pe sa e siklövne keren barabar, sa akava del so našti te zanas mišto i informàcia kotar but sikavne.

2.3. Butipen

I situàcia e rromenqi and-i Espània pe butī naj šukar. E rroma Espaniqe si pretele jekh miliòni, vi isi lenqe biačhadutne problème te arakhen butī, maj kotar o 50% e rromenθar naj len butī (pretele o 60% e rromnēnθar na keren butī, thaj o 65% e ternenθar naj len butī). Akala ginavimàta sikaven i generàli eksklòsia and-o butipen kaj del pes pe rromenqe, odolesqe akala manuša si savaxt tel-o čorripen.

Vi, isi but rroma save mukhen i skòla nibades (70%) thaj terne save na keren butī ni siklövnen ni zan k-i formàcia (“NINIs” – 57% maškar e zuvlēnθar thaj 42% maškar e muršenθar)¹⁵ odolesqe pačas so o avindipen si barabar vaj maj bilačo pal-i generàcia kaj avel.

And-i NRSF sikaven pen e vastne čingara kaj aven pe rromenqe and-o akanutno dešiberš pe butipnasqo trujalipen, madikh so e objeëve so thoven pen naj but tromavne. Jekh lenθar si so maj rroma šaj te arakhen butī; i NRSF mangel so e rroma te keren butī zi k-o 35% (30% pal-e rromnā thaj 40% pal-e rroma) sar objeëve pal-o berš 2030. Aver čingar kaj sikavel i NRSF si te ciknārel i čorrikani butī thaj i diskriminàcia kana e rroma kamen te len butī; te kerel sa akava, o objeëve si te barārel e lovenqi butī e rromenqi zi k-o 70% pal-o berš 2030.

I trito čingar kotar-i NRSF si te ciknārel o nùmero e manušenqo so ni siklövnen ni keren butī (NINIs) zi k-o 50% maškar e ternā thaj zi k-o 35% maškar e terne and-o berš 2023, thaj zi k-o 40% maškar e ternā thaj zi k-o 30% maškar e terne and-o berš 2030.

¹⁵ Kunārdo rodipen vaš-i situàcia e rromenqi and-i Espània pe butipen thaj čorripen 2018 (FSG, 2019). Dikh: [linko](#)

Jekh trujalipen kaj musaj special sàma si sar del i NRSF pe phirutno bikinipen, jekh butĩ so si but paśe e rromenŕe sosŕar naj la e xulaja kaj si and-i industrializàcia. Kadiàl ćacărel buxles i rromani advokàta thaj aktivista i Pastora Filigrana pe laqi pustik I Rromani Sel Kòntra i Sistèma Sundal (Akal, 2020)¹⁶. Akava dikhipen si jekh vastno paruvipen angla o nakho vaxt sosqe ćacărel o phirutno bikinipen sar jekhe ekonomiaqo kotor but vastno, kaj keren butĩ o 80% e rromenŕar and-i Espània, thaj musaj publikane politike te azutisaren les vi te inkeren les. Sar mothovel pes and-o Rodipen RCM 2020 vaś i Espània¹⁷.

Musaj te vazdăras sar positivo elemènto i xarnikani inklòsia e rromenqi and-e generàle plàne kotar-i "Espanikani Estratègia pal-o Aktivo Azutipen and-o Butĩpen 2021-2024". Akala plàne isi len sar objeťive te barăren i butĩ maśkar e ćorre zene (kaj vi si e rroma), vi mangel te ciknăren o nùmero e manuśenqo save ni keren butĩ ni siklòven thaj te barăren o nakhipen e rromnėnqo k-i butĩ.

2.4. Sastipen

E àkie kaj te zan te kerel pes ćacó akava xakaj pal-o brakhipen e sastipnasqo, sa si tele jekh aćharenqi grùpa kaj isi len i kategoria kotar-i thami: i Generàli Thami pal-o Sastipen (1986); i Thami kotar-i Themutni Sistèma pal-o Sastipen (Koèsia thaj Śukaripen) (2003); i Thami pal-e Draba (Sarbaripen thaj Godăver Labăripen) (2006); i Generàli Thami pal-o Publikano Sastipen (2011); thaj i Real Kerdarin-Thami kaj lel sigale àkie te del o inkeripen kotar-i Themutni Sastipnasqi Sistèma thaj te laćhărel o keripen thaj o sarbaripen laqe sevimateno (2012). Vi isi verver regionàle xarnikane thamă pe akava trujalipen.

E samanuśenqi sastipnasqi sistèma and-i Espània del sastăripnasqo sevipen bilovenqo sa e manuśenqe, vi e rromenqe. Àmi, madikh so sa e rroma si andre e sastăripnasqi sistèma, isi rodimăda (o palutno and-o berś 2014)¹⁸ sikaven so si situàcie e rromenqi and-o sastipen si maj bilaćhi sar e avere manuśenŕar. E živipnasqo uzaripen maśkar e rroma si 10 vaj 15 berśa tele sar e gazenŕar. Vi e savaxtune nasvalimàta e rromenŕe si maj bare.

I NRSF lel o sastipen sar jekh fundamentàli butĩ and-i sociàli inklòsia, vi lel palem o dikhipen kotar-i nakhli estratègia 2012-2020. Akana vi del pes vastnipen e transversàle butėnqe: ćingar kòntra o antirromismo, e žuvlėnqo dikhipen thaj o paćapen pe rromani kultùra.

O dikhipen kaj thovel i NRSF śaj te ovel positivo te keras butĩ pal-o sastipen sar jekh trujalipen kotar-i sociàli inklòsia, sosqe kadiàl lel pes jekh dikhipen maj inklosivo e sastipnasqi. Lilăm e transversàle kotora kaj mothovdăm maj anglal and-o sastipen thaj sa akava śaj te laćhărel o sastăripnasqo sevipen thaj vi o xaćaripen kotar-e xarnikane àkie vi laćhimàta kaj śaj te len e rroma.

Sar positive àkie, vazdaras e proposàle kaj zan k-i maśkarkulturaqi formàcia pal-e profesionàle save keren butĩ and-o sastipen, vi te keren pen sevimàta

pal-o interkulturaqo maśkaripen maśkar e rromane thaj pro-rromane organizàcie thaj o sastipnasqo sevipen. Vi o xarnikano objeťivo kotar-i NRSF and-o sastipen vazdarel zorales e ćhavorren vi e ćhavorrėn thaj e phuren.

¹⁶ *El Pueblo Gitano contra el Sistema Mundo* (Akal, 2020). Dikh: [linko](#)

¹⁷ Rodipen RCM 2020 vaś-i Espània, lil 12. Dikh: [linko](#)

¹⁸ Dujto Themutno Ginavipen vaś-o Sastipen e Rromenŕe 2014. Dikh: [linko](#)

Sar negativo kotor, sikavas so naj àkcie pal-e pharimàta so den pen pe inmigrànte rromenøe and-o normàlo nakhipe k-o sastipnasqo sevipe. Akala pharimàta si so von naj len o themutno sastàripnasqo lil, sosqe isi len but problème kana zumaven te lekhave anava and-e lokàlne rajmàta sar mothovel o rodipe vaš “Etnikani Diskriminàcia and-o Kheripe thaj e Biformàle Lodimàta”¹⁹ (Ministèrio pal-o Barabaripe, 2022).

2.5. Kheripe, bazikane sevimàta thaj naturàlotrujalipnasqo krisipe

Kana e rroma zumaven te len kher, arakhen jekh bari problema pe lenqe áací sociàli inklòsia. Akaja situàcia lačhardàs pe palutne dešiberš (madikh so phares šaj te ovelas maj bilači, kaj but dizutne rroma save bešen sar and-o “trito sundal”), thaj e politike kaj te den khera vi vastne publikikane fònde sadaj paruvde luvorrenqe pere thaj ćorrikane khera and “neve ćorrikane pere”, kaj dine segregàcia sathane.

E rromane gèto-pere si pe sa e forurà Espaniaqe, akana vi e emigrantonça. Akala pere si maj lače sar e luvorrenøar, àmi akala pere ciknàren e šajmàta e manušenqe te arakhen sociàlo živipe maj šukar, thoven len vi kotar-o trùpo vi kotar-i godi avri e maj vastne sevimàta, segregacime skolença, maj cikne butenqe uzarimàta thaj maj cikne kulturaqe aktivitète, thaj sa akava del sociàlo generàlo estigma. Pe akala pere, e rodimàta vaš kheripe thaj rroma (1991, 2007, 2015)²⁰ áacàrde khakobor lačhàrimàta, vi so o ćorripe na áchavel pes thaj vi so naj but šajmàta pal-o sociàlo vaj butàqo žamavipe.

I NRSF thovel sar angladeripe te ciknàrel i segregàcia and-o kher, kaj akana si maškar o 2,9%, o 1,9% and-o berš 2025 thaj o 1% and-o berš 2030. Vi zumavel te mudarel e ćorrikane luvorrenqe pere thaj e ćorre khera and-o berš 2030. Vaš o áacípe pal-e bazikane sevimàta, áacàrel so o 27% e kherenqe isi len tatipnasqi sistèma thaj del proposàla te baràrel ži k-o 38% and-o berš 2025 thaj ži k-o 50% and-o berš 2030. Phenen so i zoralì kherenqi segregàcia, pretele si o 2,9%, thajamen pačas so vi musaj te te labàras aver informàcia thaj sikavne pe kherenqi segregàcia. E OSC proposarde sikavne so šaj te den verver nivèlè e rromane thaj emigrànte kidipnasqe, thaj kadiàl te del jekh dikhipen maj áacutno. Vi pačas so musaj sikavne te žas pal-i problèma e ćorre kherenqi.

Sar positivo kotor, i NRSF del jekh transversàlo dikhipen and-i ćingar kòntro o antirromismo, kaj del jekh dikhipen vaš i diskriminàcia and-o nakhipe k-o kher, madikh so na thovel xarnikane àkcie pe akava trujalipe, sadaj kerel progràme thaj seminàrie vaj o dikhlàripe pe doša kaj keren pen akale trujalipnasøe.

Vi vazdaras o vastnipe te del e žuvlènqo dikhipen vi te del vast e žuvlèn save maren len khere. I Espània isi la jekh žuvlènqo dikhipen but žamavdo pe laqe politike, àmi i NRSF musaj te lel akava dikhipen vi pal-e romnà save maren len te baràren lenqe šajmata te arakhen kher.

O nakhipe pal-o kher si jekh but vastni sociàli problema and-i Espània. And-o akanutno “Themutno Plan e Kheripnasqo 2022-2025” si i godi te mudaren e marginàle pere thaj e ćorrikane khera, sar vi sas and-o nakhlo plan 2018-2021, àmi e strukturaqi problèma kotar-o nakhipe k-e khera and-i Espània si maj bari sar o šajnipe kaj si akale planesøe, odolesqe šaj te anglapačas so i buti, vi barindoj e love, naj basandi²¹.

¹⁹ Rodipe vaš ratesqi diskriminàcia and-o kheripe thaj biformàle lodimàta. Undàripe 5, lil 98. Dikh: [linko](#)

²⁰ Màpa vaš kheripe thaj rroma and-i Espània [2007](#) thaj [2015](#)

²¹ Godàqo artikulo (El País, 2022). Dikh: [linko](#)

2.6. Sociàlo brakhipen

I Rromani Sel si jekh etnikani grùpa savi inkerel o maj uço óorripnasqo nivèli thaj sociàli eksklòsia and-i Espània. O sikavno "And-o Šajpen e Óorripnasqo thaj/vaj Eksklòsia" (AROE) sikavel so o 92% e rromenθar si tele o šajpen e óorripnasqo thaj sociàli eksklòsia, angla o 29,3% e avere zenenθar, thaj o 65,6% e rromenθar šaj te zan k-o zoralo óorripen²².

E ginavimàta si daravne, àmi sadaj o 33,2% e rromane familienθar kaj si pe zoralo óorripen len sociàlo ažutipen, odolesqe musaj te sarbarāras o nakhipen k-e ekonomikane thaj sociàle ažutimàta e rromenqe. I sistèma kotar e mínimum love vi si te vazdarel i sociàlni, ekonomikani thaj butāqi inklòsia e rromenqe, vi te lokhārel lenqi biumvlavdipen.

And-o berš 2020, o espanikano rajpen dinās e "Mínimum Živipnasqe Love" (IMV), kadiāl denas lovikano vast kotar-o sociàlne sarbaripen sistemaqo pal-e manuša save si bilovenqe, sar jekh xakaj e zenenqo. Àmi, varesave faktòrē, sar e administracienqe pharimàta thaj i biinformàcia, keren so o nakhipen k-o IMV thaj k-e aver mínimum lovenqe plāne te ovel jekh problēma but rromane familienqe. Vi naj lače ginavimàta vaš e rroma save len akala love.

O kotor e NRSF-qo vaš "Óorripen thaj sociàli eksklòsia" thovel verver xarnikane objètive kaj vi thoven sikavne, sar o lačhāripen pe nakhipen k-o sociàlo thaj ekonomikano vast e rromenθe. Madikh so e tēma si sikavde thaj vi si sikavde e objètive, e àkcie kaj proposaren pen thaj aven kotar-i NRSF, sar "o vaxtuno dikhlāripen pe ži kaj resel o sociàlo vast kaj del pes e rromen save si and-o zoralo óorripen", na den xarnikane àkcie e lovença karing e rroma.

2.7. Sociàlne sevimàta

Pe rromenθe den bare pharimàta te nakhen vi te len lačhimàta kotar e bazutne publikane sevimàta kaj isi len xakaj sar dizutne, thak kadiāl čáčaren varesave ekspèrte save vakerde amença. Vi, akala publikane sevimàta butvar naj basande, dikhen e rromen sar o dad dikhel pesqe čhaves vaj dikhen len tele i diskriminàcia, vi naj kolaboràcia maškar e sociàle sevimàta thaj aver thana organisme e rajpnasqe, sar o Themutno Publikano Sevipen pal-o Butipen (SEPE).

I situàcia si maj bilači andar so avili i KÒVID-19, thaj e OSC vazdaren o musajpen te proposaren jekh integratìvo thaj kolaboratìvo khetanipen kaj te kerel buti pe sa e nivèlē, maškar e sociàle sevimàta thaj e rroma, tradine kotar i AGE.

I NRSF na lel jekh xarnikano dikhipen vas e sociàle sevimàta, ni thovel objètive paše lenθe. Sikavel varesave pučhimàta, àmi naj basande. Misalāqe, i NRSF sadaj thovel àkcie kaj musaj te zamaven paše e sociàle sevimàta sar jekh kotor lenqo generàlo dikhipen "Óorripen thaj sociàli eksklòsia". Akala thoven: o lačhāripen pal-o sombutipen maškar e sociàle sevimàta thaj e Publikane Sevimàta pal-o Butipen vi pal-i Edukàcia; te khonzaren pen xarnikane formaciaqe kùrsurā te šaj te den sevimàta pal-o sociàlo vast te mukhen pen o paternalismo vaj o antirromismo; o vaxtuno dikhlāripen pe nakhipen k-e sevimàta thaj bazikane lačhimàta; thaj o lachāripen e informacienqo kaj den e rromenqe. Barabar k-e aver trujalimàta, akala butāqe droma na vazdaren pen thaj naj len love te šaj te keren pen.

²² Kunārdo rodipen vaš-i situàcia e rromenqi and-i Espània pe butipen thaj óorripen 2018 (FSG, 2019). Dikh: [linko](#)

2.8. Brakhipen e čhavorripnasqo

Sar mothoven e palutne ginavimàta, o čhavorrikano ćorripen e rromenőe and-i Espània si o 89%, thaj o prazoralo čhavorrikano ćorripen (tele e 18 berśenqe save beśen e rromane kherenőe pe prazoralo ćorripen) si o 70,2%²³. Akala daravne ginavimàta sikaven so musaj te keras xarnikane àkcie te ciknàras o čhavorrikano ćorripen thaj o prazoralo ćorripen e rromenqo.

I NRSF vazdarel akaja problėma thaj lel i problema sar jekh kotor laqe generàle dikhripnasqo vaś "Ćorripen thaj sociàli eksklòsia", odolesqe šaj te sunqlàras so i AGE na vazdàrəs o brakhipen e čhavorrenqo xarnikanes.

O objektiv te "Ciknàras o čhavorrikano ćorripen e rromenőe thaj te pharravas i maśkargeneracionàli truj e ćorripnasqi" zumavel te ciknàrel o čhavorrikano ćorripen e rromenőe kotar-o 89% ži k-o 31% and-o berś 2030. Te las akava objektiv sadaj sikavel pes so ka keren pen progràme thaj integrime aktivitetė. E objektivė akale programaqe vi aktivitetenqe si te žamavas i socioedukativa inklòsia e čhavorrenqi, vi te lokhàras lenqe bazikane musajmàta (xabe, lačo kheripen, sastipen thaj kola) kaj šaj te las o trujalipen mothovdo and-i Čhavorrikani Garantia thaj i FSE+.

I NRCP sikavdàs so ka del vast pe Gerenàlo Šerutnipen pal-e Xakaja e Čhavoripnasqe thaj e Ternipnasqe and-o buxlàripen kotar-i "Ternikani Garantia", kaj lel ciknorren vi ciknorren and-i phari situàcia, vi e čhavorren vi e čhavorren. Odolesqe, sar phenel i NRSF, na ka len xarnikane àkcie e čhavorrenqe thaj čhavorrenqe, madikh so i NRCP sikavel so laqe operative progràme musaj te žan pal-e problėme e rromane čhavorrenqe, na sadaj pe ćorripen thaj eksklòsia, vi pe ačhavas o tostipen, te na maren len thaj kola.

2.9. Žamavipen pe àrte, kultūra thaj història e rromenqi

E institucie thaj o espanikano dostipen lile, xàri po xàri, so o paćapen pe història thaj kultūra e Rromane Selàqi si historikane unžile so musaj te oven pokinde te žas maj dur and-i inklòsia e rromenqi thaj vi karing o sociàlo somkhetanipen. E nakhle politike thaj àkcie, kotar-e but kuśne ži k-e paternaliste, na dine but reperkùsia. Thaj na dine reperkùrsia sosqe e buteder zumavde te parujen vaj vi te mudaren i rromani godi, na dikhle o rromanipen sar positivo vi barbalàrdo kotor and sa e espanikane kulturaqo barbalipen. Odolesqe, i NRSF thovdàs o kulturaqo paćapen sarestrategikano kotor andre o barabaripnasqo dikhpen te žamavel o biumblavdipen e rromenqo.

Àmi, pe akava strategikano objektiv, sadaj mothovel pes jekh xarnikano objektiv: "te žamavel o paćapen thaj i difùsia kotar-i història thaj kultūra e rromenqi te lokhàrel vi o paćapen vi so te avel o amalipen palem". E sikavne kaj te thoven pen si so lekhavel pes vaś e rroma and-i Jekhtikani thaj Dujtikani Edukàcia. Madikh so sa akava šaj te ovel vareso positivo, o phanglo dikhpen sikavel so pe akava trujalipen na del pes but vastnipen andre i NRSF.

Vi si positive sa e undàrimàta kaj proposen pen pal-e administracienqe thana te buxlàren i rromani kultūra. Àmi, vi šaj te žan sa direkt pe objektiv, paśe e sikavne kaj te žan te keren e objektiv. Kadial, šaj te ginaven pen, misalàqe pe percėnto e siklårnenőar save lile formàcia and-e rromane història thaj kultūra, vaj and-i inklòsia and-e publikane televiziė, kaj naj but tème vaś i història thaj kultūra e rromenqi.

²³ Kunàrdo rodipen vaś-i situàcia e rromenqi and-i Espània pe butipen thaj ćorripen 2018 (FSG, 2019). Dikh: [linko](#)

3. UZARDO LAČHÄRIPEN

3.1. Khetanipen e themutne vi evroputne politikença kaj si paše

Šaj te dikhel pes barabaripen, pe estruktūra, maškar e evroputne politike thaj o EURSF. Sa akava na dikhel pes and-e themutne politike, kaj dikhlām, kotar-o dikhlāripen e NRSF-qo thaj vi kotar verver vakerimàta e ekspertonça. So naj koordinàcia maškar e verver nivèlë e publikane administraciaqe. I interrelàcia maškar e politike karing e rroma and-i Espània nas sikavdi, sosqe nas koordinàcia maškar e verver nivèlë e administraciaqe te oven barabar dikhipen e politike karing e rroma, sar ćačārdām and-e vakerimàta.

Kadial, o "Themutne Kherenqo Plan" pal-e berša 2022-2025 na phenel ni khanć vaš e rroma sar sel savi si but sanikani, sar phenel o artíkulo 5 e Planosqo. Āmi, šaj te arakhas, misalāqe, so mothoven vareso pal-e bizorne (artíkulo 9) vaj vaš e zuvlā save maren len (šeraj 5). Vi šaj te arakhas kotora kaj si but paše e rromenøe āmi so naj sadal e rromenqe, misalāqe e luvorrenqe pere šeraj 14).

Odolesqe, šaj te phenas so naj but šajmàta te kerel vareso šukar i NRSF and-o keripen e themutne transversàle politikenqo, thaj kadial sadaj mukhel pe penqi baxt e pučhimàta kaj den pe rroma.

3.2. Godornipen e koordinaciaqo thaj e dikhlāripnasqo kotar-i NRSF

O buderipen e manušenøar save vakerde amença te lekhavas akava rodipen na pinzarenas i estruktūra thaj/vaj sar kerel butī i NRCP. Akaja tēma vazdarel e pharimàta so šaj te uzaras te las šukar koordinàcia maškar e verver zene vaj organizàcie save len kotor.

Kana vakerdām e Fernando Macías Aranda-ça, siklāripnasqo ekspèrto, mothovdās amen so "kana reslās o vaxt te keras butī, i Generalitat, misalāqe, putadās o Integràlo Plan e Rromane Selāqo²⁴ thaj vazdardās e objètive Evropaqe thaj varesave objètive kotar-i NRIS, thaj i Generalitat sas la o šajpen te kerel vaj na te kerel kadial. O buxlāripen k-e CCAA naj les (ažutipen) themutno šerutnipen...".

Kotar akava vakeripen šaj te pačas so naj khetanipen maškar e themutne/generàle politike thaj sar kerel pes sa akava pe regionàlo thaj lokàlo nivèli. Akava bikhetanipen šaj te pharārel i NRCP kana te mangel te kerel e butā thaj objètive kaj thovde pen, sar misalāqe:

- Te maškarel thaj kooordinasarel o keripen, buxlāripen thaj evaluàcia kotar-i NRSF thaj aver tēme vaš i inklòsia e rromenqi pe themutne, regionàle thaj lokàle nivèlë.
- Te lokhārel i koordinàciamasakar e verver zene vaj organizàcie kaj len kotor and-i NRSF: Ministèrie thaj šerutnimàta kotar-i AGE, CCAA Espaniaqe, lokàle organizàcie thaj SCG.

Šaj te mothovas o e vakerimàta sikavde so na resel i NRCP te kooordinasarel o keripen thaj khetanipen kotar-e politike karing e rroma pe verver nivèlë e publikane administraciaqe.

"Kadial, i NRSF si bizorali pe duj riga. Jekh rigaøe, sosqe i themutni administràcia na phenel e regionālne rajmatenqe sar musaj te keren butī. Ni lačhes ni bilačhes. Na phenel

²⁴ Integràlo Plan e Rromane Selāqo and-i Katalùnia. Dikh: [linko](#)

ni khanć. Thaj vi kana e CCAA kaj te keren butĩ korkorră den informaciaqe ginavimăta, na lekhaven len...²⁵.

3.3. Lačhipen e planosqo

Kana lekhavdăm akava dikhlăripen, o jêkhto Operativo Plan kotar-i NRSF nas ćacărdo. Si te vazdaras so, madikh so i NRSF sas ćacărđi pe nověmbre 2021, šov ćhona palal akava plan naj ćacărdo. Sa akava sikavel so i publikani administrăcia kerel butĩ po lokhes thaj na savaxt lokhărel so te keren pen e objeťive kaj te lekhaven pen.

Odolesqe, i NRSF akana naj la vaxtesqi programa ni sikavel e xarnikane vaxtenqe bută, sosqe, sar mothovdăm maj anglal, e operative plăne văže naj ćacărde.

Dikhas so naj barabaripen sosqe naj operative thaj xarnikane plăne karing e nivěľe thaj o pharipen e butăqo. Ka dikhlăras sa akava maj palal.

3.4. Financiăcia

E xainga e financiăciaqe kaj mangel pes te lel and-o buxlăripen kotar-i NRSF sikaven pen and-o lil. Si akala:

- "Rromane Źamavipnasqo Plan" (MDSA kotar-o Espaniaqo Rajpen);
- Love kotar-o IRPF pe themutno nivěli thaj love e administracienŋar te zorăren o trito sěktor kotar-i sociăli àkcia;
- "Evropuno Sociălno Fòndo Plus" (FSE+);
- "Evropuno Fòndo pal-o Regionălo Źamavipen" (FEDER).

Sar mothovdăm and-o kotoť 3.3, e operative plăne na keren butĩ adacire, odolesqe našti te das informăcia maj xarnikanes vaś i financiăcia kotar-i NRSF.

I NRSF mothovel: "o angluno angladeripen si te oven e subvěncie karing e mainstream vaj generăle politike thaj karing e target vaj xarnikane àkcie..."²⁶. Àmi, o Joan Batlle i Bastardas, ekspěro pe kheripen, mothovel so e love kaj traden k-e mainstream politike, so musaj te lel i NRSF te sarbarărel i zor e akcienqi, naj basande vaj naj love: "And-o kheripen, i NRSF tradel pes k-o Themutno Plan e Kheripnasqo (PEV), vaś e lačhimăta kaj bičhalen te keren pen e objeťive, àmi o love kotar-o PEV si barabar sar 10 berśa anglal, ithaj na e rromenqe! Ćacipnasŋe, si sa e grupenqe save te oven pe phari situăcia vaj pe bizor...Naj basande...And-o agor sa akava ka ovel sadaj o manrorro e ćorrenqe, thaj sa akava naj šukar".

3.5. Dikhlăripen thaj evaluăcia

Varesave ekspěre Źene mothovde amen vaś e problěme so aven kana del pes avrial i evaluăcia kotar-i NRSF k-e OSC, sosŋar sa a kava śaj te del verver pharimăta kana te kerel pes i evaluăcia pe butĩ kaj kerel i NRSF e rromenŋe.

"I NRSF Źal avri thaj umblavel kotar-e ONG thaj sa akava si bari doś. Sa akava Źal pe godĩ kotar-e projěkte kaj len love e administracienŋar, maj grĩžale te keren o ekonomikano ćacărpen pal-i administrăcia so te dikhlăren te keren lačhi butĩ. I uzardi butĩ naj uźi thaj našti te dikhlăras ni te keras evaluăcia (...)

I ekstruktūra kotar-o NRCP del normalitěta kana na kerel pes šukar i butĩ. Vi e CCAA na musaj te len i NRSF, thaj sa akava del so te avel duripen maśkar e verver CCAA"²⁷.

²⁵ Fernando Macías Aranda, ekspěro and-o siklăripen. Vakeripen leĉa o 20to grastornaj 2022

²⁶ Themutni Estratěgia pal-o Barabaripen, i Inklòsia thaj i Participăcia e Rromenqi 2021-2030, p. 77.

²⁷ Rromani ekspěra and-e maśkarsekcionăle Źuvlăqo dikhipen. Vakeripen laĉa o 4to grastornaj 2022

Miazol so i ekstruktura pal-o dikhläripen kotar-i NRSF si lači thaj si sar lekhdavdäs pes. Ämi, dikhläm so "isi lače sikavne thaj aver sikavne so naj. Isi varesave kaj si autopačande (skolaqo ažutipen pal-e rromane siklövne maj kotar-o 99%) ..."28.

Kotar-e vakerimàta e ekspertonça, uzaras so o mištipe e butënqo te ovel telutno vaj minimum, thaj sa akava ka del cikne lačhärimàta e rromenqe. Na dikhas šukar sikavne thaj i administràcia na lel kotor, odolesqe naj jekh xarnikano operatìvo plan, odolesqe xasardäm jekh berš and-i buti kotar-i NRSF.

3.6. Evaluàcia e uzarde lače butäqi thaj e inkeripnasqi

Kotar-o dikhläripen e lilenqo thaj e vakerimatenqo, vi šaj te das akaja informàcia: "Musaj te mangas zorales so e ministèrie te keren rodimàta vaxt po vaxt so te sikaven so lačhimàta šaj te labāras e rromença pe themutno, regionàlo vi lokàlo nivèli thaj vi e organizàcie kaj den akola fònde, thaj kadiäl šaj te dikhas so isi organizàcie so labāren maj love sar e ministerionθar, bikontrolesqe, thaj bievaluaciaqe"29.

Šaj te arakhas šukar objetive thaj lače sikavde pe varesave xarnikane tème, sikavnença, so pačas, šaj te federarën pen, sar o ginavipen pe kheripnasqi segregàcia. I NRSF šaj te federārel te sikaven pen šukar e manušíkane, lovikane thaj teknikane lačhimàta thaj kadiäl te las e mothovde objetive. Aver rigaθe, naj thovde užes e mekanisme e koordinaciaqe maškar e verver publikane administraciaqe nivèlë kaj šaj te den po zamavipen kotar-i NRSF.

²⁸ Rromani ekspërta and-e maškarsekcionàle zuvläqo dikhipen. Vakeripen laça o 4to grastornaj 2022

²⁹ Rromani ekspërta and-e maškarsekcionàle zuvläqo dikhipen. Vakeripen laça o 4to grastornaj 2022

4. SAR THOVEL PES AND-O EVROPUNO ESTRATEGIKANO TRUJALIPEN

4.1. Te sikavel i diversitèta e rromenøe

Kotar-o dikhläripen so akate sikavdäm, šaj te phenas so i NRSF del i sikavel i diversitèta e rromenqi and-i Espània. Àmi, akava sikavipen e diversitetaqo naj barabar pe sa e trujalimàta. E objètive thaj sikavne pe sako xarnikani grùpa naj barabar and-o nùmero thaj and-o operativo haläripen.

I NRSF mothovel verver paruvimàta so šaj te den pe zenutno zamavipen e rromenqo. Mothovel vaš verver rromane grùpe save naj cikne grùpe, àmi na del jekh lačo dikhläripen kotar aver grùpe so vi musaj te las. Misaläqe si e rromane LGBTI+, e rromane bizorne thaj e rromane emigrànte, kaj na dikhlären len ni vakeren pe lenøe and-o EURSF. E rromane LGBTI+ thaj e rromane bizorne, o lil mothovel but diskriminàcie so den pe lenøe, misaläqe maškar sektionàli diskriminàcia. Àmi na proposarel ni jekh xarnikani àkia andre e plàne. Sa akava naj barabar sar e butä e ternença, e žuvlënça thaj e čhavorrença.

Si positivo so i NRSF te lel verver kotora sar murš/žuvli thaj beršipen, thaj xačaras so si jekh lačo drom te baräras o baxtagor e akcienqo. Sa akava šaj te dikhel pes užes and-o kotor k-i Edukàcia³⁰.

4.2. Hamipen maškar generàle thaj xarnikane dikhimàta

O dikhipen kaj mangelas i NRSF karing varesave grùpe e rromenøe and-i Espània, sar mothovel pes and-o nakhlo kotor, lel bàza kotar "mothovde àkie, àmi na sadaj pal-e rroma"³¹. O lil proposarel i inklòsia e akcienqi kaj te mothoven užes e rromen and-e generàle politike karing e bizorale grùpe, thaj na te lel ulavde thaj xarnikane labne e rromenqe generàles.

Čačes so pe verver kotora e lilenqe mothoven pen generàle thaj xarnikane nivèlë, thaj kadiäl si pe sa o lil. Àmi, si mišto te phenas sar bazor so e grùpe te oven sar xarnikane objètive, thaj sa akava skavel so na len generàle thaj xarnikane politike, sar proposarel i EURSF. Kadiäl, akala grùpe si bidikhlöver, zorären o dikhipen e rromenqo sar sa homogèneo.

Pačas so pe varesave sure i maškarsekcionalitèta si te ovel xarnikani thaj kadiäl te barärel o baxtagor e butënqo thaj vi te oven dikhlöver akala grùpe kaj si andre e rromenøe. Te keren pen àkie thaj politike karing akala grùpe ka den vast te:

- a) Te barärel o baxtagor e politikenqo;
- b) Te federärel o dikhlöveripen akale kotorenøe kotar-e rroma;
- c) Te del vast so te ovel jekh dikhipen e rromenqe na sar jekhorro jekhipen, thaj te ovel sar jekh diversitetaqi grùpa verver thaj maškarsekciendine problemença, pe but sure.

³⁰ Themutni Estratègia pal-o Barabaripen, Inklòsia thaj Participàcia e Rromenqi 2021-2030. Dikh lista vaš-o siklärpen lil 20: [linko](#)

³¹ Te kames maj baro haläripen vaš-o dikhipen kaj xačarel pes àmi naj eksklusivo thaj aver misala, dikh e anglune lila 2 Vademécum. E 10 basikane vi somkhetane godä vaš-i Inklòsia e Rromenqi: [linko](#)

4.3. Sar te keras e labnença thaj thovde e Undäripen e Sombešipnasqo

Vaś e undärimàta kotar-o Sombešipen e Evropune Uniaqo kotar o 12 tirdaraj 2021³², dikhas so, i NRSF zumavel te inkerel i natùra so si trujal o EURSF, i aktivitèta kotar-e àkcie thaj/vaj labne si dur akale undärimatenθe.

“And-o lil lekhavel anava (objète thaj undärimàta kotar-o EURSF), àmi na kotar-o baripen kaj aven and-e butäqo lil kotar-i EURSF. Musaj te sarbaräras so e operative plàne te aven dikhlöver thaj uže (Rromani ekspèrta and-o maśrkarsekcionàlo dikhipen e zuvlènqo).

Sar misal, dikhas so kana zal k-e siklärıpno trujalipen (pravastni butĩ pal-e buterzene ekspèrte save vakerde amença), i NRSF bičhalel laqi zor te del e rromenqe lačhimàta thaj šajmàta te lokhären e skolaqo baxtagor (misaläqe, te nakhaven e čhavorrença, lovenqo azutipen). Kadial, kana kamas te keras butĩ pe problèma, dikhas sa direkt e rromenθe, thaj na dikhas e estrukturàle kotora ni dikhas i doś e problemaqi.

Àmi e undärimàta kotar-o EURSF si so e àkcie te zan k-e siklärıpne thana thaj vi k-i siklärıpni sistèma sar vastne agènte pal-o zamavipen thaj sarbaripen kotar-o siklärıpno baxtagor e rromane siklövnenθe. Maśkar e undärimàta, vazdaras akala³³:

1. Àkcie te zamaven kampànie thaj siklärıpne butä pal-o butkulturaqo xaćaripen;
2. Àkcie te zamavel o zanipen e kulturenqo, e čhibäqo thaj e historiaqo e rromenqe, vi i konmemoràcia vaś o Rromano Genocidio (Samudaripen) thaj te das avri e droma karing o amalipen e dostipnasθe, maśkar aver akciènθe akola so te den formàcie e siklärnenqe thaj vi te keren pes šukar e siklärıpne plàne, sosqe o somzanipen si pravastno te ciknāras e anglapaćamàta thaj o antirromismo sar doś e diskriminaciaqi;
3. Àkcie kaj te den positívne mothovimàta vaś e rroma thaj e rromane referènte, vi te den maj laćho hakāripen e pharimatenqo kaj den pe rromenθe, vi te zamaven kidimàta maśkarkomunitarienqe thaj o maśkarkulturaqo siklövipen.

Agoral, dikhas so i NRSF sikavel so naj la operativo xarnikaripen kotar-o EURS, thaj na zanen so kadial lokhären so te kerel pes jekh operativo čučhipen pal-i estratègia, madikh so pe estruktùra si sa vòrta.

³² Undäripen e Sombešipnasqo 12to tirdaraj 2021 vaś-o barabaripen, i inklùsia thaj i participàcia e rromenqi. Dikh: [linko](#)

³³ Akala undärimàta si andar-e kotora f/ h/ thaj g/ kotar-e horizontàle objetive: barabaripen, inklùsia thaj participàcia kotar-o Undäripen e Sombešipnasqo 12 tirdaraj 2021 (2021/C 93/01).

UNDÄRIMÀTA

I angluni zor kotar-i NRSF and-i Espània si i inklòsia anda laðe, i òingar kòntra o antirromismo sar transversàli tèma, so 3al maj dur sar i NRIS. Àmi, vi dikhas so naj áácutno somogi and-o EURSF and-o keripen e sikavnenqo kaj teden i musajli informàcia te keren pen úkar publikane politike, vi i financiàcia thaj o dikhlàripen pe baxtagor e objetivenqo. O lekhavipen kotar-o angluno Operativo Plan kerdàs pes but zabades, odolesqe na ááçàren les angla novèmbera 2022. Jekh berś palal o ááçàripen kotar-i NRSF, thaj 23 ðhona palal so te śirdàs te kerel buti.

Undàrimàta k-e themutne, regionàle thaj lokàle rajmàta

1. Te keren jekh teknikano than biumblavdo pal-o CEPG.

Akava teknikano than biumblavdo si te kerel buti te ovel o Sombeśipen maj dikhlöver, aktivo thaj te kerel buti úkar, vi te zamavel maj bari kolaboràcia maśkar i AGE thaj i SCG, speciàles and-o undàripen thaj i participàcia e rromane organizacienqi kaj len kotor anda lesðe, thaj butvar, vi avere organizacienqi. And-o CEPG si te oven love te śaj te kerel buti biumblavdes kotar-o teknikano than, lesqe butàqo plan thaj lesqe àkcie.

2. Te vazdaren i inklòsia e historiaqi thaj e rromane kulturaqi and-e siklàriplane kotar-o dotisardo siklàripen pe sa e CCAA Espaniaðe.

Palal o ááçàripen kotar-o Real Dekrèto vaś o ander kotar-o jekhtikano siklàripen –so thovel i rromani història thaj i rromani kultùra- kerde pen materiàli kaj lilàs participàcia rroma thaj zene kotar aver organizàcie. Akana si o ciro te śirdas te labàras akava materiàli pe sasti Espània, kotar-o somogi kaj lilàm and-i Siklàripni Sektorikani Konferència³⁴, vi and-o somogi te len kotor e espanikane CCAA.

3. Te len sigale àkcie karing e rroma and-o butipen, vi and-o phirutno bikinipen sar ekonomikano strategikano kotor.

Akala àkcie si te den vi o nakhipen k-o butipen vi i profesionàli formàcia, thaj kadiàl, and-o berś 2030, e sikavne vaś o butipen, ðoripen pe buti thaj zene so ni keren buti ni siklòven e rromenðe, te oven sar e avere manuśenðar.

4. Te sarbaràras o nakhipen k-e ekonomikane thaj sociàle ažutimàta, sar e 3ivipnasqe Mìnimun Love (IMV) thaj aver mìnimun love.

Musaj te xutas pe burokratikane pharimàta vi te thovas xarnikane àkcie te federàren o nakhipen k-i sarbaràrdi sistèma e lovenqi, kaj musaj te kerel droma pal-i sociàli, ekonomikani thaj butàqi inklòsia e rromenqi.

5. Te lokhàrel o nakhipen e inmigrante rroma k-e sastipnasqe sevimàta.

Te las sa akava, musaj te thovas xarnikane àkcie, sar te len e satipnasqo lil, vi te keras buti e SCG-ça te das maśkaripen and-e thana kaj te aresen e rroma kotar aver thema.

6. Te keren pen sikavne kaj te den informàcia vaś-o prakhetano kheripen sar segregàcia and-o kher.

I NRSF phenel so o nivèli e segregaciaqo and-o kher e rromenðe si 2,9%. Àmi, e somdasne kotar-i SCG kaj puçhlàm thaj aver sikavne sar e skolaqi segregàcia sunglàren so akaba ginavipen na sikavel mišto o ááçipen and-e “gètho-pere” kaj beśen rroma thaj

³⁴ Koordinàcia maśkar i AGE thaj e CCAA pe verver trujalimàta e publikane politikenqe and-i Espània, maśkar lenðe o siklàripen, kaj kidel pes vaxt po vaxt.

emigrante kaj si pe sasti Espània. O Espanikano Rajpen thaj e CCAA, musaj te kiden etnikani informàcia, so ka del i informàcia kon te kanel te del la thaj bianavesqo, thaj kadial te del jekh dikhipen maj ćacutno.

7. Te thovas jekh sigalo butnivelënqo plan te ćingardas kòntra o ćhavorrikano ćorripen.

Kana i situàcia si phari zorales sar i situàcia kaj sikaven e ginavimàta pe ćhavorrikano ćorripen, musaj verver politike vi transversàle vi xarnikane, vi musaj te zan karing o drom kaj sikaven e evropune undärimàta vaş-i inklòsia e rromenqi³⁵. Àmi, akala undärimàta na len pen adacire pe akava trujalipen. O sigalo plan musaj te thovel, vi mekanisme kaj te vazdaren e buxlärde familie sar thana kaj şaj telaćhären pen phare familiaqe situàcie, kaj aven kotar-o baro ćorripen. Kadial, şaj te durāras e bilaće dezicie kaj ulaven rromane familie, dezicie so vi akana len pen madikh so e familie mangel te na ulaven len.

8. Te zamavel o zanipen kotar-i història thaj i kultūra e rromenqi pe sa o dostipen.

Te keras akava, e publikane xainga sar e lovenqo aźutipen, subvencie thaj rodipnasqe progrāme si vastne aźutimàta pal-e kulturaqo zamavipen. Vi si vastni i difùsia e informaciaqi and-e publikane mēdie.

9. Dikhlöveripen thaj zamavipen e maşkarsekcionāle zamavipnasqo and-i NRSF.

Madikh so i NRSF si paşe o EURSF, jekh kotor kaj musaj te dikhas mişto si i maşkarsekcionālitēta. Akaja tēma si te lel jekh xarnikani sàma, na sadaj te federarēn e politike, vi te sikavel e rromen sar jekh verver grūpa kaj zal pe verver problēme. Odolesqe, verver grūpe kaj si andre e rromenēe (imigrānte, bizorne, LGTBI+) musaj te dikhen pen sar xarnikane objētive andre i NRSF, sar proposarel o EURSF.

Undärimàta pal-e evropune institùcie

10. Te keren jekh nevi Sasti Evropuni Thami kòntra o antirromismo kaj te inkerel o musajpen te zal pe sa e thema kotar-i UE.

Musaj jekh evropuni sasti thami te ćingardel kòntra o antirromismo sa khetanes thaj şukar. Akaja evropuni sasti thami si te del e bāze, na sadaj pal-i birand, vi pal-e fundamēntāle godā kaj musaj te putras o ćācipen thaj o nevo amalipen. Akala butā şaj te lokhären e politike pal-o laćhāripen vi te sarbarārel pes so o bilaćhipen na avel palem. I thami vi musaj te paruvēl e legislàcia kaj musaj e thema kotar-i EU (vi e regiōne thaj komūne) te mudaren e publikane politike so inkeren o institucionālo racismo kòntra e rromenēe.

Undärimàta k-o civilo dostipen, k-e aver interesime kotora thaj k-e themutne, regionāle thaj lokāle rajmàta

11. Te thovel jekh khetanipen pe sa e nivèlē (themutno, regionālo thaj lokālo) maşkar e sociāle sevimàta thaj e rroma.

Akava khetanipen si te lel sa e godā thaj and-o şerutnipen si te ovel i AGE savo si te sombutārel e CCAA-ća thaj e Espanikani Federàcia e Gavenqi vi e Fororonqi-ća (FEMP). Musaj te len kotor verver organizàcie vaj zene save si andre (administràcie, organizàcie, SCG, maşkarne, sociāle buti kerutne, thaj kola).

³⁵ Vademécum. E 10 basikane vi somkhetane godā vaş-i Inklòsia e Rromenqi. Dikh: [linko](#)

Undărimăta k-e themutne rajmăta

12. Te del vast vi te del avri e mangimăta kaj te keren dikhlăripen biumblavdes kotar-i NRSF kaj vi te lel participăcia i akadêmia, eksperte thaj OSC.

E bută save te dikhlăren i NRSF anglal musaj te del len vast o NRCP e lovença thaj dinoj avri lenqe rodimăta. E dikhlărimăta kaj len kotor i akadêmia thaj biumblavde eksperte, vi e representănte kotar-i SCG, musaj te den len vast kotar-o espanikano rajpen, te inkeren jekh neutrălo dikhipen. Vareso but vastno si o aźutipen pal-i biaćhadutni formăcia kotar-e OSC te keren evaluăcia pe piblikane politike.

LIPARIMÀTA

Vakerimatenqi lista

Marugan Zalba, Nicolás³⁶. Representànte kotar-o Ministèrio pal-o Barabaripen. Telemàtika. 16to tirdaraj, 2022.

Navarro Zafra, Juan Carlos. Representànte kotar-e Andaluciaqo Rajpen. Telemàtika. 18to tirdaraj, 2022.

Vílchez Enríquez, Ramon. Representànte kotar-o Rromano Integràlo Plan e Kataluniaqo. Telemàtika. 18to tirdaraj 2022.

Arza Porras, Xavier. Ekspèrto pe sastipen. Telemàtika. 21to tirdaraj 2022.

Ruiz Bautista, María Dolores thaj Magaña de Larriva, Lourdes. Avenas kotar-o Themutno Than e Rromane Kontaktosqo and-i Espània. Telemàtika. 23to tirdaraj, 2022.

Kamira, Mistós, FSG, 16to maj, Ververipen thaj Kale dor Kayico. Focus Group. Telemàtika. 5to grastornaj, 2022.

Gil Luciano, Ana. Representànte kotar-o Ministèrio pal-o Sastäripen. Lekhavdo. 18to grastornaj, 2022.

Macías Aranda, Fernando. Ekspèrto and-o Sikläripen. Telemàtika. 20to grastornaj, 2022.

Rabassa Massons, Jordi. Representànte kotar-o Lokàlno Sombešipen e Rromenqo Barcelonaθe. Telemàtiko. 21to grastornaj, 2022.

Llaquet Baldellou, Purificación thaj Pérez Medina, Juan Carlos. Representantë kotar-o Ministèrio pal-o Sikläripen. Telemàtiko. 27to grastornaj, 2022.

Batlle i Bastardas, Joan. Ekspèrto e kheripnasqo. Telemàtiko. 29to grastornaj, 2022.

* O representànte kotar-o Misitèrio pal-e Tradimàta, Tragapen thaj Forutni Agènda (kheripen) na kamlàs te vakerel amença. O representànte kotar-o Ministèrio pal-i Inklòsia, Sociàlo Sarbaripen thaj Migràcie (butipen) thaj o representante kotar-o Euskadiqo Rajpen na ambolde amare mangimàta te vakeras lença.

Lila thaj rodimàta vastne

- Somkhetanipen Roma Civil Monitor and-i Espània. Rodipen e dikhläripnasqo kotar-o civilo dostipen vaś i aplikàcia e themutne estratègienqi pal-i integràcia e rromenqi and-i Espània: Sa angle karing e angla somthana estrukturalè thaj horizontàle te den po baxtagor e strategiaqo³⁷. Madrid: Organizàcia Khetane, 2018.
- Somkhetanipen Roma Civil Monitor and-i Espània. Rodipen e dikhläripnasqo kotar-o civilo dostipen vaś i aplikàcia e themutne estratègienqi pal-i integràcia e

³⁶ Vakerdäm leça savo zelo and-o than e representantesqo kotar-o CEDRE (vastno and-o barabaripen, sosqe vov na ilàs participàcia nivaxt and-o keripen kotar-o NRSF thaj vi sosqe akava sombešipen si andre o Ministèrio pal-o Barabaripen.

³⁷ Rodipen RCM 2017. Dikh: [linko](#)

rromenqi and-i Espània: Dikhlärindoj o zamavipen pe štar vastne politikane trujalimàta e estrategiaqe³⁸. Madrid: Organizàcia Khetane, 2018.

- Somkhetanipen Roma Civil Monitor and-i Espània. Rodipen e dikhläripnasqo kotar-o civilo dostipen vaš i aplikàcia e themutne estratègienqi pal-i integràcia e rromenqi and-i Espània: Sikavindoj korre thana and-i politika pal-i inklòsia e rromenqi³⁹. Madrid: Organizàcia Khetane, 2019.
- Evropune Uniaqo Sombešipen. Undärimàta e Sombešipnasqe, 12to tirdaraj 2021, vaš-o barabaripen, i inklòsia thaj i participàcia e rromenqi (2021/C 93/01). Brusèlas: Evropune Uniaqo Sombešipen, 2021.
- Evropuni Komìsia. Estrategikano trujalipen kotar-i UE pal-o barabaripen, i inklòsia thaj i participàcia e rromenqi pal-e berša 2020-2030. Brusèlas: Evropuni Komìsia, 2020.
- Ministèrio pal-e Sociàle Xakaja thaj Agènda 2030. Themutni Estratègia pal-o Barabaripen, Inklòsia thaj Participàcia e Rromenqi 2021-2030. Madrid: Ministèrio pal-e Sociàlne Xakaja thaj Agènda 2030. Espaniaqo Rajpen, 2021.
- Ministèrio pal-o Sastäripen, Sociàle Sevimàta thaj Barabaripen. Themutni Estratègia pal-i Sociàli Inklòsia e Rromenqi and-i Espània 2012-2020. Madrid: Ministèrio pal-o Sastäripen, Sociàle Sevimàta thaj Barabaripen, 2014.
- Ministèrio pal-e Sociàle Xakajmàta thaj Agènda 2030. Themutni Agènda pal-i Sociàli Inklòsia e Rromenqi 2012-2020: Evaluaciaqo agorutno rodipen kotar-i Estratègia. Madrid: Ministèrio pal-e Sociàle Xakaja thaj Agènda 2030. Espaniaqo Rajpen, 2021.

³⁸ Rodipen RCM 2018. Dikh: [linko](#)

³⁹ Rodipen RCM 2019. Dikh: [linko](#)

KIDERIPEN: SOMTHANENQI VI PROBLEMENQI LÏSTA

2.1. Ćingar kòntra o antirromismo thaj i diskriminàcia

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Bută kaj keren pen	Sikavde objektive
O antirromismo na pinzarel pes sar jekh xarnikani problema and-e themutne politikane trujalimàta	Prazorali problèma	sikavdi thaj dikhlàrdi basandes	basande, àmi šaj te fedären	basande, àmi šaj te federären
anglapačamàta kòntra e rromen	Prazorali problèma	sikavdi thaj dikhlàrdi basandes	basande, àmi šaj te federären	basande, àmi šaj te federären
Xolinaqe doša kòntra e rromen	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen, àmi naj basande	basande, àmi šaj te federären
Xolinaqe vakerimàta kòntra e rromen (vi pe linea thaj avri i linea)	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande, àmi šaj te federären
Cikno lačhàripen e brakhipnasqo kòntra i diskriminàcia	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Basande, àmi šaj te federären
Segregàcia and-o siklāripen, o kheripen vaj and-e piblikane sevimàta	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Našavimàta zoral thaj peravimàta so traden zi k-o bikheripen, čorre khera thaj sociālne eksklòsia	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objektive àmi naj vastne
Bithemenqe, žene save naj len lila	Vastni problèma	bixačarde	naj	naj
Ćorri butĩ thaj diskriminàcia kotar-i policia (naj šukar dikhlāripen)	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objektiva àmi naj vastne
Pharimàta pal-o xakaj te phiren mestes and-i UE	Cikni problèma	bixačarde	naj	naj

2.2. Siklāripen

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Butā kaj keren pen	Sikavde objeptive
Naj basande sevimāta pal-o siklāripen anglaskolaqo thaj sàma pal-o angluno čhavorripen (EAPI) e rromenqe	Prazorali problèma	Sikavde thaj dikhlārde basandes	Basande àmi šaj te federären	Vastne objeptive mišto sikavde
Maj cikno šukar anglaskòla thaj sevimāta kotar- AEPI e rromenqe	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federärn
Bare skolaqo mukhipen angla te agorden o jekhtikuno siklāripen	Prazorali problèma	Sikavde thaj dikhlārde basandes	Basande àmi šaj te federären	Vastne objeptive mišto sikavde
Sigalo mukhipen e dujtikune siklāripnasqo	Prazorali problèma	Sikavde thaj dikhlārde basandes	Basande àmi šaj te federären	Vastne objeptive mišto sikavde
Dujtikano siklāripen/profesionālni formàcia avri e musajmāta kotar-o butāqo merkàto	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Drom e čhavorrenqo karing o speciālo siklāripen	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Siklāripni segregàcia e rromane siklōvnenqi	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Barāripen e alosaripnasqo and-i siklāripni sistèma so del o kidipen e rromenqo vaj avere ciknimatenqo pe čorre skòle	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlārel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Nakhipen na but putardo k-o siklāripen kotar-o dujto šajpen, k-o barinenqo siklāripen vi k-o biačhadutno siklāripen	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Nakhipen thaj ažutipen na but putarde k-o siklāripen pe linea thaj dural te phanden e siklāripne vi formaciaqe institùtie,	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären

misaläqe pe koröna virus				
Telutno nivëli e bizajmätenqo thaj digitäle šajnimàta thaj na but šajmàta te zamaven pen maškar e siklövnenöe	Prazorali problëma	Hakärde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
Telutno nivëli e bizajmätenqo thaj digitäle šajnimàta thaj na but šajmàta te zamaven pen maškar e barenöe	Prazorali problëma	Hakärde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären

2.3. Butïpen

Problëme thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratëgia	Butä kaj keren pen	Sukavde objotive
Cikno nakhïpen vaj cikno lačhäripën e publikane sevimatenqo pal-o butïpen	Prazorali problëma	Hakärde àmi na dikhlälrel pes basandes	naj	naj
Bibutäqe, bisiklärïpnasqe vaj biformaciaqe terne	Prazorali problëma	Hakärde àmi na dikhlälrel pes basandes	Basande àmi šaj te federären	Varesave objotive àmi naj vastne
Cikno nakhïpen k-i formàcia (palem), k-o biačhadutno siklövïpen thaj k-e šajnimatenqo zamavïpen	Prazorali problëma	Hakärde àmi na dikhlälrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objotive àmi naj vastne
Diskriminàcia and-e butäqo merkàto kotar-e entreprizärne	Prazorali problëma	Hakärde àmi dikhlälrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objotive àmi naj vastne
Šajpen pal-e rromnä vi pal-e čavorrä save bešen pe čorre thana te kinen len vaj te bikinen len zoral	Cikni problëma	Naj vastni	naj	naj
E šajmàta kotar-e anglune butäqo merkàto paruvde kotar-i publikani butï	Naj vastni	Naj vastni	naj	naj
Pharimàta bitromavimàta pal-o butïpen (unžile, telutne butäqe love sar e sociäle lovenöar)	Vastni problëma	Mothovel pes àmi na dikhlälrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objotive àmi naj vastne

Naj àkcie te putren, te den vast pal-o butipen	Prazorali problèma	Hakårde àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
--	--------------------	---------------------------------------	----------------------------	-----------------------------------

2.4. Sastàripen

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Butà kaj keren pen	Sikavde objeptive
Eksklòsia kotar-o publikano sastipen (vi pal-e bithemesqe, vi pal-e themutne kotar aver thema vaj pal-e zene save phiren pe UE)	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Naj but sastàripne sevimàta (vi naj but sajmatà te pokinen pen cike sastàripne astale)	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-i sigali sàma	Naj vastni	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	naj	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-i angluni sàma	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-i anglal vi palal o biandipen	Cikni problèma	naj	naj	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-e sastipnasqi informàcia	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	naj	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-i preventiva sàma (vakùne, dikhlàrimàta, kontròle thaj buter somzanipen k-e sastipnasqo živipen)	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Basande àmi šaj te federàren
Cikno nakhipen k-e sastàripni sàma seksuàli /phervipnasqi vi k-e sevimàta pal-o familiaqo baripen	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Basande àmi šaj te federàren
Xarnikane pharimàta te federàrel i sastàripni sàma	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes	Basande àmi šaj te federàren	Basande àmi šaj te federàren

kotar-e bizorale grupe, sar e phure, e romane bizorne thaj kola		basandes		
Diskriminácia/antirromism o and-i sastäripni sàma (segregime sevimàta, esterilizàcia zoral)	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federären	Basande àmi šaj te federären
Historikane bikrisimàta kaj si garavde, sar i esterilizàcia zoral	naj	naj	naj	naj
Bibarabarimàta and-i čingar kòntra nasvalimàta pe čorre thana vaj thana kaj si dur	Cikni problèma	naj	Basande àmi šaj te federären	Basande àmi šaj te federären

2.5. Kheripen, bazikane sevimàta thaj naturàlotrujalipasqo krisipen

Problème thaj somthana:	Vastnipen:	Sikavdo kotar-i estratègia:	Butä kaj keren pen:	Sikavde objeptive:
Cikno sabaripen and-e khera (čorre khera vaj luvorre)	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Naj nakhipen k-o pilöver pani	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Naj nakhipen k-o užipen	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Naj nakhipen k-i elektricitèta	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Publikano kidipen e gunojesqo	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne
Cikno šajnipen k-o tatipen khere (e familie našti te tatären sa e livnä kana musaj te tatären pen) vaj cikno šajpen te arakhen kašt te keren jag	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeptive àmi naj vastne

Naj sarbaripen and-e kherenqe lila (e legàle lila naj uže ni sarbar)	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Naj nakhipen vaj cikno nakhipen k-o sociàlo kheripen	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
But zene bešen çorres andre cikno kher	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Unzile kaj aven kotar-o kher thaj šaj te çhuden e zenen avri vi te oven bikherenqe	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Khera and-e segregime lodimàta/pere	Vastni problèma	Mothovel pes pami na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Khera and-e biformàlne vaj bilegàle lodimàta/pere	Vastni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Te bešen paše e bisarbaripnasqe faktòrë (te bešen and-e than kaj šaj te aven naturàle pharimàta vaj bisarbar trujalimàta)	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Varesave objetive àmi naj vastne
Cikno nakhipen vaj naj nakhipen k-o publikano tradipen	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Varesave objetive àmi naj vastne
Cikno vaj naj nakhipen k-o internèto (misalàqe, publikane thana kaj te šaj te len internèto pe çorre thana, thana kaj na aresele o sigutno internèto)	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Varesave objetive àmi naj vastne
Cikno vaj naj nakhipen k-e zelene thana	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Varesave objetive àmi naj vastne
Rroma save si ekskluipe kotar-i naturàlotrujalipen demokràcia	Cikni problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federàren	Varesave objetive àmi naj vastne

2.6. Sociàlo brakhipen

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Butä kaj keren pen	Sikavde objètive
But rroma šaj te žan k-o ćoripen vi but lenθar našti te len materiàle ni sociàle laćhimàta	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Basande àmi šaj te federären	Vaste objètive sikavde mišto
E aźutipnasqe progràme k-e love kaj len e familie na sarbarären so e familie te len laće love	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlàrel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objètive àmi naj vastne
Cikno nakhpen k-e lovenqe aźutimàta (na žanen akala aźutimàta, administrativikane pharimàta, anglapaćhamàta)	Prazorali problèma	Hakärde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objètive àmi naj vastne
E alosaripnasqe thamä na keren buti mištes (o laćho ćaćäripen e laćhimatenqo sarbaràrel so e žene save musaj aźutipen, šaj te len les; e somthana kana roden buti sarbarären so o manuś te kerel buti palem)	Vastni problèma	Hakärde àmi pharimatença	Basande àmi šaj te federären	Varesave objètive àmi naj vastne
Cikno kovlipen e aźutipnasqe programenqo pal-e love kaj šaj te len e familie te federären e pharimàta kaj šaj te aven khere	Prazorali problèma	Hakärde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objètive àmi naj vastne
Diskriminàcia kotar-e institùcie kaj organizaren e aźutimàta e lovenqe	Vastni problèma	Naj vastni	naj	naj
Šajpen so e lokàlne rajmàta te den but aźutimàta thaj kadial te kinen e vòte	Cikni problèma	Naj vastni	naj	naj

2.7. Sociale sevimàta

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Bută kaj keren pen	Sikavde objektive
Lačo keripen, šajnipen thaj pharimàta kotar-o ažutipen kaj den e sociàlne sevimàta	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Basande àmi šaj te federären	Basande àmi šaj te federären
Cikno nakhipen k-e sociàle sevimàta: na zanen but akala sevimàta, isi len pharimàta te zan (misalāqe, naj len love te pokinen o drom) vaj našti te zan but	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Basande àmi šaj te federären
E zene save den e sevimàta na arenen aktiv k-e manušen save musaj e sevimàta	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlārel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objektive àmi naj vastne
Cikno šajnipen kotar-e sociàle sevimàta te ažutisaren lačhes avere intituciença (misalāqe, o publikano sevipen pal-o butīpen) te den vast e manušen	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlārel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objektive àmi naj vastne
Diskriminàcia kotar-e zeve save den e sociàle sevimàta	Prazorali problèma	Naj vastni	naj	naj
E progràme na keren pen te čingarden pen kònta e unžile (na undären ni den vast and-e finàncie)	Vastni problèma	Hakārde àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objektive àmi naj vastne

2.8. Brakhipen e čavorripnasqo

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Bută kaj keren pen	Sikavde objektive
O brakhipen e čavorripnasqo na	Prazorali problèma	Hakārde àmi pharimatença	Basande àmi šaj te federären	Basande àmi šaj te federären

vazdarel pes and-i NRSF				
Na vazdarel pes o xarnikano bizoralipen e çhavorrenço sar zene save maren len	Praazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlârel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Brakhipnasqe sevimàta pal-o çhavorripen kaj si pe segregàcia vaj kaj den pen i diskriminàcia e romenqe	Prazorali problèma	Hakârdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
E àkcie te zorären o godornipen thaj e šajnimàta e dadenqe naj vaj na aresen e rromane daden	Vastni problèma	Hakârdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Bilegàle pràktike e çhavorrikane butäqel	Cikni problèma	Naj vastni	naj	naj
Baro thaj diskrimime kidipen e çhavorrenço pe institùcie kaj den sàma pal-o angluno çhavorripen	Vastni problèma	Hakârdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
E intitùcie kamen te laçhären sa pe uço nivèli thaj na roden o familiaqo somogi	Prazorali problèma	Mothovel pes àmi na dikhlârel pes basandes	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Rroma save romadinen pen but terne	Cikni problèma	Naj vastni	naj	naj
Pharimàta kana zumaven te lekhaven and-e lila e neve çavorren thaj e bithemenqe romen	Cikni problèma	Naj vastni	naj	naj
Sa e policie den diskriminàcie e rromane ternen	Prazorali problèma	Hakârdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objetive àmi naj vastne
Bilaçi participàcia e çhavenqi vi e ternenqi	Prazorali problèma	Hakârdi àmi pharimatença	Basande àmi šaj te federären	Basande àmi šaj te federären

2.9. Te zamavel i àrte, i kultùra thaj i història e Rromane Selàqi

Problème thaj somthana	Vastnipen	Sikavdo kotar-i estratègia	Bută kaj keren pen	Sikavde objeive
Cikno somžanipen vaj naj somžanipen maškar e ženene vaš so dine e rroma pal-i kultùra vi themutni vi evropuni	Vastni problèma	Hakãrdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeive àmi naj vastne
Eksklòsia e romenqi kotar-e kulturaqe themutne mothovimàta	Vastni problèma	Hakãrdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeive àmi naj basande
E rromane història thaj kultùra na thoven pen and-e siklãripnasqe plàne ni and-e pustika, ni e rromane siklòvnenqe ni e gažikane siklòvnenqe	Vastni problèma	Hakãrdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeive àmi naj vastne
Naj inklòsia e rromane çhibãqi and-e skòle, vi na zamaven pen siklãripnasqe materiàli ni laçhimàta kaj musaj te inkerel pes vi te siklãrel pes	Vastni problèma	Hakãrdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeive àmi naj vastne
Naj konmemoràcia e rromani historiaqi kotar-o keripen e monumentenqo, konmerative aktivitète thaj i institucionalizàcia kotar-e vastne divesa pal-i rromani història	Vastni problèma	Hakãrdi àmi pharimatença	Dikhen pen àmi naj basande	Varesave objeive àmi naj vastne

Organizacienqo Somkhetanipen

**ROMA CIVIL
MONITOR**

**2021-2025
and-i Espània**

<https://plataformakhetane.org/>

Organizàcia "KHETANE" kotar-e asociàcie and-o Espanikano Them (PK)

<https://www.presenciagitana.org/>

Themutni Asociàcia
Presencia Gitana (ANPG)

<https://fagic.org>

Romane Asociacienqi
Federàcia kotar-i Katalùnia (FAGIC)